

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Кафедра слов'янських мов

Івано-Франківський фаховий коледж

Лазарович О.М.

**Основи польської
орфографії**

**Івано-Франківськ
2021**

Затверджено на засіданні Педагогічної ради Івано-Франківського фахового коледжу "ДВНЗ "Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника" (Протокол №2 від 24 листопада 2020 року)

Рекомендовано до друку:

методичною радою Факультету філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол 3 від 11 грудня 2020 р.)

Вченою радою Факультету філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 4 від 22 грудня 2020 р.)

Рецензенти:

доцент кафедри слов'янських мов ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» **Д.М. Мицан**

доцент кафедри міжнародної мовної комунікації Національного університету "Острозька Академія" **Г.В. Крайчинська**

Навчально-методичний посібник «Основи польської орфографії» призначений для студентів Івано-Франківського коледжу спеціальності «Туризм», а також всім тим, хто прагне вивчити правила правопису польської мови.

УДК 811.162.1'35 (072)

Зміст

Передмова.....	4
Вступ.....	5
Типи орфографічних помилок.....	6
Основи польської орфографії.....	7
Правопис ó / u	11
Правопис ch / h	20
Правопис rz / ź	27
Правопис a – om, on; e – em, en	33
Правопис i / j	39
Правопис слів зі сполученнями kie, gie, ke, ge, kę, gę.....	44
Правопис часток -by, -bym, -byś, -byśmy, -byście	46
Частка <i>nie</i> - з різними частинами мови.....	48
Складні прийменники. Прийменникові слова.....	56
Правопис префіксів bez-, roz-, z-, (s-, ś-), wez-, wz-, (wes-, ws-).....	61
Правопис суфіксів.....	64
Правопис слів з великої букви.....	69
Скорочення. Крапка після цифри.....	79
Перевір себе! Вправи для самоконтролю	80
Бібліографія.....	87

Передмова

Мета пропонованого навчально-методичного посібника – навчити студентів правильно і грамотно писати, адже орфографія – це перша сходинка в оволодінні мовою та свідчить про глибину її вивчення. На заняттях з польської мови вивчаємо основи правопису, а в цьому посібникові систематизовано подаємо основні правила польської орфографії, тексти та вправи дидактичного характеру, які підібрані з урахуванням функціонального підходу до вивчення польської мови й спрямовані на закріплення вивченого матеріалу та самостійної перевірки набутих знань і вмінь. Вправи допоможуть проаналізувати допущені помилки, перевірити й запам'ятати правила правопису, а також сприятимуть формуванню орфографічної свідомості. Порядок розміщення вправ дозволить студентам випробувати власні сили і, спираючись на засвоєний матеріал, безпомилково написати слова та тексти. Вправи бажано виконувати самостійно, користуючись орфографічним словником. Одні й ті ж вправи варто виконувати декілька разів. Тексти диктантів, а також приказки й прислів'я містять виразний науково-популярний та країнознавчий матеріал, який збагатить кругозір студентів. Їх можна використовувати двоюко: вживати для написання диктантів – викладач або інша особа спочатку читає цілий текст, потім диктує його по реченнях; текстами можна також користуватися самостійно – спочатку прочитати текст повністю, а потім читати його по реченнях і, вивчаючи речення напам'ять, самостійно їх записувати. Після чого рекомендується відразу перевіряти правильність написання і виправляти допущені помилки.

Систематична й послідовна робота над матеріалом разом з іншими видами завдань (такими, як списування, робота зі словником, диктанти) допоможуть студентам навчитися польської орфографії.

Опанування польською орфографією вимагає терпеливості й систематичності, тому бажано не втрачати надії, якщо перші спроби написання вас не задовільняють. Навчитися правильно писати можна лише завдяки наполегливій праці.

Zagadnienia wstępne

Ortografia (gr. *orthós* – prawidłowy, *grafo* – piszę) ustala w sposób normatywny zasady poprawnej pisowni oraz poprawną pisownię poszczególnych wyrazów, wyrażeń i zwrotów. Zbiór obowiązujących obecnie zasad polskiej ortografii, zatwierdzonych przez Komitet Językoznawstwa PAN i zaleconych przez Ministerstwo Oświaty do użytku w szkołach, zawierają słowniki ortograficzne.

Pisownia to w znacznej mierze sprawa tradycji. Piszemy jakiś wyraz w określony sposób, dlatego że tak się go pisało i pisze. W zasadniczych zrębach zasady pisowni polskiej zostały ustalone przez autorytetne ciała kolegialne (Komitet Ortograficzny Polskiej Akademii Umiejętności w roku 1936 i Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk w roku 1956). Najważniejsze rozbieżności między pisownią a wymową, te, które sprawiają zasadnicze trudności, zwłaszcza we wczesnych fazach nauki języka polskiego: pisownia **ó** i **u** na miejscu tej samej głoski [u], pisownia **rz** i **ż** (albo **sz**) na miejscu tych samych głosek oraz pisownia **h** i **ch** – mają znacznie dłuższą historię.

Współczesna ortografia polska jest odziedziczona z wcześniejszych okresów rozwojowych polszczyzny. Jeśli chodzi o podane wyżej przykłady dzisiejszych trudności ortograficznych, to powstały one skutkiem zmian w języku polskim na przestrzeni wieków. W XVI wieku litery **u** i **ó** pisano w miejscu różnych głosek. Podobnie różnym głoskom odpowiadały **ż** i **rz**. Pisownia jest bowiem uwarunkowana wymową: pisząc po polsku, w zasadzie oddajemy na piśmie brzmienie wyrazów polskich. Jednak nie ma tu odpowiedniości dokładnej. Rozbieżności między mową a pismem wynikają w dużej mierze ze zmian historycznych: dawniej, gdy kształtowała się polska ortografia, napisy znacznie dokładniej oddawały wymowę niż obecnie.

Niektóre dawne uzasadnienia fonetyczne pisowni polskiej przekształciły się w morfologiczne: uzasadniamy często pisownię słowa nie jego wymową, ale budową i powiązaniem z innymi słowami (innymi formami tego samego wyrazu odmiennego albo wyrazami pokrewnymi). Mówimy wtedy o wymianach głosek. Słowo *stóg* wymawiamy [stuk] – tak samo, jak słowo *stuk*, ale piszemy je przez *óg*, bo w innych formach tego rzeczownika występują w wymowie głoski [o], i [g] (bo: *stogu*). Z kolei

pisownię wyrazu *stożek* przez *ż* możemy uzasadnić przez wskazanie jego pokrewieństwa z wyrazem *stóg*, w którym występuje brzmiące i pisane **g**: głoska [ż] wymienia się z [g].

Zastanawiając się nad problemami ortograficznymi i uzasadniając pisownię konkretnych wyrazów, często odwołujemy się do sposobu ich wymawiania. Abyś dobrze rozumiał uzasadnienia pisowni wielu wyrazów, powinieś zdawać sobie sprawę z tego, że inne są podstawowe jednostki tekstu pisanego – litery, a inne, mowy brzmiącej, – głoski. W zasadach pisowni i zestawieniu trudniejszych zakończeń wyrazów odwołujemy się niekiedy do postaci brzmiącej wyrazu, nie zaś do jego zapisu ortograficznego: zapis wymowy podajemy wtedy w nawiasie kwadratowym.

Типи орфографічних помилок

Poprawność ortograficzna polega na zgodności zapisów z aktualnie obowiązującymi zasadami pisowni. Wszelkie odstępstwa od tych zasad są uważane za błędy ortograficzne. Przyczyną ich powstawania jest najczęściej nieznajomość przepisów ortograficznych, lub osłabienie pamięci, myślenia, uwagi, spostrzegania, woli.

Niewiedza lub niewłaściwe rozumienie zasad poprawnej pisowni prowadzi do przekonania o słuszności błędnej formy zapisu. Jest to podstawowy rodzaj błędów, tzw. *znajdowanie się w błędzie*¹, wynikające z nieświadomości istnienia problemu ortograficznego.

Drugi typ błędów to *błąd z powodu wahania*, czyli spowodowany niepewnością, jak zastosować znaną regułę ortograficzną. Wynika on najczęściej z osłabienia pamięci i uwagi.

Trzeci rodzaj błędów ortograficznych to *błąd z braku zastanowienia się lub z powodu fałszywej reakcji*. Może być spowodowany niedomaganiem pewnych funkcji psychicznych (spostzegania, myślenia, pamięci, uwagi, woli) albo wynika z niewiary piszącego w swoje siły lub z braku ambicji opanowania ortografii.

Niepoprawność zapisu bywa niekiedy tylko omyłką, która na ogół wynika z

¹ Wojcik J. Ortografii i interpunkcji nauczę się sam. – Warszawa, 1989. S.7-8.

pośpiechu, braku zainteresowania pracą, zaabsorbowania innymi sprawami, czasem z wyczerpania, choroby, zmęczenia. -

Najczęściej popełnianymi omyłkami są:

- opuszczanie liter w wyrazach;
- zamiana jednych liter na drugie;
- niedopisywanie znaków odróżniających litery (kropki nad *i*; przecinka jako graficznego znaku miękkości, np. *ć, ź, ś*; zakończeń przy literach oznaczających samogłoski nosowe *a, e*).

Основи польської орфографії

Ortografia polska opiera się na czterech podstawowych zasadach: fonetycznej, morfologicznej, historycznej i umownej².

1. Zasada fonetyczna

W ortografii zasada fonetyczna polega na zgodności zapisu wyrazu z jego wymową. Poszczególnym głoskom wyrazu wymówionego odpowiadają właściwe litery wyrazu zapisanego. Większość wyrazów polskich piszemy tak, jak mówimy, dlatego zasada fonetyczna jest najważniejsza w ortografii polskiej. Taką zgodność zapisu i wymowy mamy w wyrazach: *brat, dobry, matka, ładny, wyraźny* itp.

Niektóre głoski języka polskiego są oznaczane w piśmie przez tzw. dwuznaki, czyli połączenia dwóch liter: *ch, cz, sz, dź, rz*. Wyrazy zawierające takie litery mają również pisownie fonetyczną, np.: *chata, dzwon, dźwięk, jeżdżę, szum, dżdżysty, deszcz* itp.

Zasada pisowni fonetycznej łączy się ze sposobami oznaczania miękkości spółgłosek w ortografii polskiej. Miękkość spółgłosek *ć, ź, ś, dź, ń* oznaczamy w trojaki sposób, a miękkość innych spółgłosek miękkich – w dwojaki.

W wyrazach: *ćwiczenia, rzeźba, śnieg, ścinać, chodźmy, dźwięk, bańka* miękkość tych spółgłosek została oznaczona przez kreskę nad literą, ponieważ te spółgłoski znajdują się **przed inną spółgłoską**. Przez kreskę oznaczamy miękkość także **na końcu wyrazu**, np.: *dać, mieć, pisać, leć, wróć, proś, idź, koń, słoń, leń* itp. Jeżeli spółgłoska miękka znajduje się przed samogłoską z wyjątkiem *i*, jej miękkość

² Bąk P. Gramatyka języka polskiego. –Warszawa, 1977. S.103-109.

oznaczamy przez dodatkową literę *i*: *ciało, ciocia, ciekawy, ziarno, ziemia, zioło, ziąb, zięć, siano, siolo, siedzieć, siąść, sięgać, Jasiu; dzionek, dziecko, dzięki; niania, niosę, niesie, niósł, panią, banię, dynię* itp. W tych wypadkach każda spółgłoska miękka jest oznaczona przez dwie litery: *ci, zi, si, ni*, a miękkie *dzi* przez trzy litery. Przed samogłoską *i* nie oznaczamy miękkości żadnym dodatkowym znakiem. Piszemy więc *cichy, siła, zima, dziwny, nigdy*.

Wszystkie te zapisy można nazwać **fonetycznymi**, ponieważ uwzględniają miękkość spółgłosek i dokładnie odzwierciedlają ich wymowę. Niemniej wyraźny jest zapis spółgłosek miękkich przed literą oznaczającą samogłoskę *i*, bo, jak wiadomo, w tym wypadku nie oznaczamy miękkości spółgłoski.

Miękkość tych spółgłosek, które w alfabecie polskim nie mają liter kreskowanych, a więc miękkiego *p, b, m, w, f, k, g*, oznaczamy przez dodatkową literę *i* przed samogłoskami (z wyjątkiem *i*), np.: *piasek, pieszy, piąty, pięć; biały, bioreę, bieda, grabią; miał, miotła, łamię, ramię; wiatr, wiosna, wiedza, wiąz, więcej; fiasko, fiolet, kiosk, kiedy, rokiem; giąć, gięty, stogiem, śniegiem, rogiem*.

Reforma ortografii z 1936 roku pozostawiła zakończenia *-ja* w wyrazach obcego pochodzenia tylko po literach *c, z, s*, np.: *Grecja, kolacja, racja; Azja, Gruzja, kolizja; misja, Rosja*, ponieważ połączenia *zi, ci, si* w ortografii polskiej odpowiadają spółgłoskom miękkim średniojęzykowym *ź, ć, ś*, co spowodowałoby zmianę wymowy tych wyrazów na przedniojęzykowe zmiękczone. Po innych literach pisze się zawsze w zakończeniu *-ia*, chociaż wymawia się *-ja*, np. ; *fotografia, geografia, geologia, legia, magia, mania, Maria, religia*.

2. Zasada morfologiczna

Zasada morfologiczna w ortografii wymaga, aby części znaczeniowe wyrazu, a więc przedrostki, rdzenie i przyrostki, były zapisywane w jednolity sposób, niezależnie od ich wymowy w danych wyrazach. Najlepiej tę zasadę widać w zapisie przedrostków. Upodobnienie do następnych spółgłosek powoduje, że końcową spółgłoskę *z* w przedrostkach *roz-*, *bez-* wymawiamy w różny sposób. W myśl jednak zasady morfologicznej przedrostki te piszemy zawsze jednakowo: *bezpieczny, beznosy, rozmaity, rozpacz*.

Tak samo morfologicznie, tzn. zawsze w jednej podstawowej postaci, zapisujemy przedrostki *od-*, *nad-*, *pod-* *przed-* niezależnie od tego, czy końcową spółgłoskę wymawiamy w nich dźwięcznie czy bezdźwięcznie: *oddać*, *odstąpić*, *nadnieść*, *nadstawić*, *podłożyć*, *podstawić*, *przedmieście*, *przedstawienie*.

Niezależnie od brzmienia piszemy również w jednakowy sposób przedrostek *w-*. Piszemy więc nie tylko *wbić*, *włączyć*, ale i *wpuścić*, *wsadzić*, *wkopać*, gdzie na początku wymawiamy spółgłoskę *f*.

Odstępstwem od zasady morfologicznej jest pisownia przedrostka *z-*, który jest pisany fonetycznie, a więc tak, jak się go wymawia: *zdać*, *zbudzić*, *zważyć* obok *spaść*, *skopać*, *stopić*, *ściąć*, *ściemniać się*. Tylko przed spółgłoskami *s*, *sz*, *ś* piszemy znów morfologiczne *z*, aby uniknąć powtarzania tej samej litery: *zsiąść*, *zsadzić*, *zszarzyć*.

Częściowo fonetyczną pisownię mają również przedrostki *wesz-*, *wz-* zakończenie których piszemy zgodnie z wymową: *weszbrać*, *wznosić*, *wesprzeć*, *wspierać*, *wstrzymać*, a także *wszczynać*, *wszcząć*, *powściągnąć*.

Zgodnie z zasadą morfologiczną dążymy również do możliwie jednolitego zapisu rdzenia. Dlatego piszemy wyraz *babka*, choć wymawiamy *bapka*, bo w wyrazach pokrewnych i w niektórych przypadkach tego wyrazu występuje rdzeń *bab-* z dźwięczną spółgłoską na końcu: *bab-a*, *bab-unia*, *bab-eczka* itp. Piszemy *ławka*, choć wymawiamy *lafka*, ponieważ w wyrazach pokrewnych występuje rdzeń *ław-*: *ław-a*, *ław-eczka*, *ław-nik*. Wszystkie spółgłoski dźwięczne kończące rdzeń przed bezdźwięczną spółgłoską przyrostków *-ka*, *-szy*, *-sko* tracą dźwięczność. W zapisie jednak tych wyrazów nie uwzględniamy utraty dźwięczności i zapisujemy rdzenie w niezminionej postaci. Piszemy więc *kładka*, bo *kładę*, *przechadzka*, bo *przechadzać się*, *książka*, bo *książeczka*, *grubszy*, bo *gruby*. W rzeczownikach utworzonych za pomocą przyrostka *-(s)two* końcowe spółgłoski rdzenia również tracą dźwięczność. Utrzymujemy jednak ich pisownię morfologiczną wbrew bezdźwięcznej wymowie, np. *do-wódz-two*, bo *dowodz-ić*, *sąsiedz-two*, bo *sąsiedz-i*, *śledz-two*, bo *śledz-ić*.

Podobna różnica morfologicznego zapisu i wymowy istnieje w przymiotnikach utworzonych od tematów zakończonych na *d*, *dz*, *dź*, np. *grodz-ki*, bo *grodz-ić*, *gród*; *ludzki*, bo *lud*, *ludzi-e*. Z tego samego względu piszemy niezmiennie przyrostki *-aw*,

-ow, -ew, przed następnym -ski w wyrazach: *warszaw-ski*, bo *Warszaw-a*; *uniejew-ski*, bo *do Uniejow-a*, *królew-ski*, bo *królew-na*.

Dążnością do utrzymania jednolitego obrazu graficznego wyrazu wyjaśniamy utrzymanie litery *ó*, chociaż odpowiadającą jej głoskę wymawiamy jak *u* w wyrazach: *kóz-ka*, bo *koza*; *wól*, bo *wołu*; *rów*, bo *row-u*, *mól*, bo *mol-a*.

Zasada morfologiczna nakazuje utrzymanie dwuznaku *rz*, choć odpowiednią głoskę wymawiamy tak samo jak *ż* lub *sz*. Do rdzenia *kur-a*, *mur-u*, *rur-a*, *gor-ycz* bardziej są podobne zapisy *kurz-e*, *murz-e*, *gorz-ki*, niż *kuż-e*, *muż-e*, *ruż-e*, *gosz-ki*.

3. Zasada historyczna

Zasada historyczna ortografii jest wynikiem tradycji polskiego języka pisanego literackiego. Język mówiony zmienia się szybciej, ortografia jest bardziej stała. Wynikają z tego stale pogłębiające się różnice między wymową a zapisem wyrazów.

Zasada historyczna dotyczy przede wszystkim pisowni wyrazów z *ó* kreskowanym. Samogłoska oznaczana przez *ó* w tych wyrazach pochodzi z dawnego *o* długiego, które (podobnie jak *a* długie i *e* długie) w wieku XV stało się samogłoską ścieśnioną, i otrzymała brzmienie pośrednie między *o* i *u*. W wyrazach *córa*, *góra*, *plótno*, *równy* itp. długie *o* odziedziczył język polski z języka prasłowiańskiego. W końcowej sylabie zamkniętej ze spółgłoską dźwięczną powstało w języku polskim wskutek tzw. «wzdłużenia zastępczego» nowe *o* długie, które dało również *ó*. Ponieważ w odmianie wyrazów samogłoska *o* przeważnie znajdowała się w sylabie przedostatniej i nie ulegała wydłużeniu, dlatego w tych wyrazach występuje tzw. «*ó* wymienne z *o*», np. *dwór* – *dwo-ru*, *ogród* – *ogro-du*, *rów* – *ro-wu*, *róg* – *ro-gu*, *sól* – *so-li*, *wóz* – *wo-zu*.

Wzdłużenie samogłoski *o* następowało również w wyrazach zdrobniałych, np. *koza* – *kózka*, *broda* – *bródka*, *kłoda* – *klódką*. Utrzymanie *ó* w zapisie wyrazów: *kózka*, *nóżka*, *mróz*, wyjaśniamy dążeniem do utrzymania możliwie jednolitego obrazu rdzenia. Utrzymanie litery *ó* w wyrazach: *córka*, *Józef*, *góra*, *stróż*, *plótno*, *równy* itp. ma jedynie uzasadnienie historyczne.

Historyczne uzasadnienie ma również pisanie *rz* w wyrazach typu *rząd*, *rzeka*, *rzemień* itp. Wyrazy pisane przez *h* mają różne pochodzenie. Część ich wywodzi się z

łaciny, np. *honor, historia*; część – z niemieckiego: *Henryk, handel, hart*. Z czeskiego pochodzą wyrazy: *blaży, hańba, ohydna*; z węgierskiego – *hajduk, hejnał*, z ukraińskiego – *Bohdan* itp. Wyrazy te zostały zapożyczone najczęściej w pisowni oryginalnej z literą *h*, która utrzymała się do czasów dzisiejszych.

4. Zasada umowna

Zasada umowna nie ma związku z wymową wyrazów. Dotyczy ona głównie pisania *wielkich liter* na początku rzeczowników własnych lub zaimków odnoszących się do osób, do których piszemy list. Do pewnego stopnia umowny charakter mają zasady pisania pewnych wyrazów *razem* lub *odduielnie*, np. *do tego czasu*, ale *dotychczas*, *w tym czasie*, ale *tymczasem*, *w owym czasie*, ale *wówczas* itd.

Zasady umowne podlegają co jakiś czas zmianom ustalonym przez Komisję Kultury Języka Polskiej Akademii Nauk. Okresowe reformy ortografii zmieniają również pisownie niektórych wyrazów opartą na zasadzie historycznej. Tak np. od 1936 roku piszemy *bruzda, chrust, dluto, Jakub, plukać, żuraw*, choć do tego czasu obowiązywało pisanie tych wyrazów z *ó* kreskowanym.

Правопис ó / u

W pisowni wyrazów polskich spotykamy się często z **ó** i **u**. Litera *ó* powstała z dawnego *o* długiego, stąd piszemy ją przez *ó* z kreską.

ó wymienne

1. W wyrazach piszemy **ó** (choć słyszymy je jak **u**), jeżeli w innych formach tego samego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych *ó* wymienia się na *o* lub *e*, np.: *sól – soli, złób – złoby, łów – lowy, podróż – droga, brzózka – brzoza; pióro – pierze*. Literę *ó* piszemy również wtedy, kiedy w języku ukraińskim w wyrazach tego samego rdzenia występuje **o**, **e**, **i**: *sól – сіль, pióro – перо, góra – гора*.

2. Na początku wyrazów *ó* trafia się tylko wyjątkowo w wyrazach: *ósmi, ósemka, ów, ówczesny, ówdzie, ód* (D. l.mn. od *oda*), *ócz* (od *oczy*). Poza tym na początku wyrazów piszemy **u**.

3. Na końcu wyrazów *ó* nie występuje nigdy.

ó niewymienne

Istnieją wyrazy, w których piszę się *ó* mimo braku wymiany na *o* lub *e*. Takie *ó*, którego nie można wymienić na *o* lub *e*, nazywa się *ó niewymienne*, np. *córka, chór, czółno, góra, jaskółka, Józef, klótnia, król, krótki, mózg, ogół, ogórek, płótno, póki, póty, późny, prócz, przepiórka, równy, różga, róża, różny, skóra, tchórz, wiewiórka, wiór, włóczęga, wójt, wróbel, wróżka, żółć, żółty, żółw*.

Jest to pisownia tradycyjna, zachowana z dawnych czasów, a opierająca się na ówczesnej wymowie tych wyrazów. W wyrazach tych pierwotnie występowało *o*, które uległo pochyleniu, przechodząc z czasem w **u** (w niektórych językach słowiańskich wyrazy te do dziś zachowały *o*, np. ukr. *xop, zopa, Їоцуф*).

Zjawisko językowe pochylenia **o** w *ó* spotykamy tylko w języku polskim. Stąd też w wyrazach obcych i obcego pochodzenia *ó* nie występuje nigdy, lecz zawsze **u**, np. *akumulator, konstytucja, kurtyna, punktualny, kultura* itp.

Stale pisze się *ó* w zakończeniach wyrazów na:

-*ów*: w nazwach miejscowości np. *Kraków, Głogów, Piorków, Janów, Lwów, Kijów*;

-*ów*: w dopełniaczu rzeczowników męskich w liczbie mnogiej, np. *domów, uczniów*;

-*ówna*: w formach rzeczowników żeńskich, utworzonych od rzeczowników męskich, np. *Mickiewiczówna, stolarzówna*;

-*ówka*: *pocztówka, stolówka, placówka, żarówka*.

Wyjątek: *skuwka, zasuwka*. Ponieważ w tych wyrazach *u* nie należy do przyrostka, lecz do rdzenia, jak to widać z wyrazów pokrewnych, np. *ku-ć – sku-ć – skuw-ać – skuw-ka, suw-ać – zasuw-ać – zasuw-ka*

Literę **u** (**u** otwarte) piszemy:

1. W zakończeniach rzeczowników:

-*un, -unka*, np.: *opiekun, opiekunka*;

-*ulec*, np.: *budulec, hamulec*;

-*unek*, np.: *rysunek, ratunek*;

- w trybie rozkazującym czasowników pierwszej osoby liczby pojedynczej czasu teraźniejszego, np.: *maluj, kieruj, rysuj*;
- w zakończeniach czasowników pierwszej, drugiej, trzeciej osoby liczby pojedynczej czasu teraźniejszego: *-uję, -ujesz, -uje*, np.: *maluję, malujesz, maluje; kieruję, kierujesz, kieruje*;
- w zakończeniach wyrazów zdrabniających lub spieszczających:
 - uchny, -uni, -usi, -utki*, np.: *bieluchny, leciutki, drobniutki, malusi*;
 - uch, -ucha, -uchna*, np.: *leniuch, starucha, matuchna, córuchna*;
 - ulo, -ulka*, np.: *dziadulo, damulka*;
 - unio, -unia*, np.: *dziadunio, babunia*;
 - uszek, -uszka, -uszko*, np.: *łańcuszek, staruszek, wianuszek, kaczuszka, serduszko*;
 - us, -uś*, np.: *lizus, dzikus, obdartus, synuś, Piotruś*;
- u** piszemy także w czasownikach: *kuć, psuć, snuć, knuć, pruć, truć*.

Głosce [u] w języku ukraińskim odpowiada [y]. Np.: *usta – ycma; pusty – nycmuï; nauka – nauka; buk – бук; student – студент; muzeum – музей*.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. Proszę przeczytać i zapamiętać podane niżej wyrazy z ó niewymiennym. Do każdego wyrazu dopisz odpowiedni wyraz ukraiński. Ułóż mały słowniczek.

Chór – chóralny, chórzysta;

córka – córeczka, córuchna, córunia;

czółno – czółenko;

góra – górka, górski, góral, góralski, górnik, górnictwo, górny, górzysty, podgórze, wzgórze;

jaskółka – jaskółeczka, jaskółcze;

Józef – Józek, Józio;

kłótnia – kłócić się, kłótlivy;

król – królewna, królowa, królewicz, królestwo, królewski;

krótki – króciutki, skrócić;

móz – mózgowy, mózgownica;

ogół – ogólny, ogółem, ogólnikowo, uogólnić, na ogół, w ogóle;
pióro – piórko, piórnik;
płótno – płócienko, płócienny;
powtórny – powtórka, powtórzenie, wtórny;
póty – dopóty;
późno – późny, spóźnić się, opóźniony, spóźniony, zapóźniony, spóźnialski;
próba – próbka, próbować, próżniactwo, próżnia, próżność, na próżno, opróżnić,
opróżniony, wypróżnić;
przepióka – przepióreczka, przepiórczy;
równy – równość, równina, równia, równiutko, równanie, równik, równoległy,
równoleżnik, dorównać, porównać, przyrównać, wyrównać;
różga – różeczka;
róża – różyczka, różany, różowy, różowość;
różny – różnica, odróżnić, poróżnić, rozróżnić, wyróżnić;
skóra – skóreczka, skórkowy, skórzany, podskórny, zaskórny;
stróż – stróżować, stróżowanie, stróżujący, stróżówka;
szczegół – szczególny, szczegółowy, szczególnie, poszczególne;
tchórz – tchórzliwy, tchórzliwość;
wiewiórka – wiewióreczka, wiewiórczy;
wiór – wiórek, wiórkować, wiórkowanie;
włóczęga – włączyć się, włóczęgostwo;
wójt – wójtowy, wójtostwo;
wróbel – wróbelek, wróble, wróblowaty;
wróżba – wróżyć, wróżka, wróżbita, powróżyc, wywróżyć;
źródło – źródelko, źródlany;
żółty – żółtawy, żółciutki, żółć, żółtko, żółtaczką;
żółw – żółwik, żółwiątko, żółwiowy.

Ćwiczenie 2. *Przeczytaj podane niżej przysłowia, zwracając uwagę na wyrazy w których występuje ó i u. Uzasadnij ich pisownię.*

1. Zły koń nie pociągnie i z góry.
2. Człowiek bez rozumu, jak łódź bez steru.
3. Dopóty dzban wodę nosi, dopóki się ucho nie urwie.
4. Gdzie drwa rąbią, tam wióry lecą.
5. Góra z górą się nie znajdzie, człowiek z człowiekiem zawsze.
6. Jedna jaskółka nie czyni wiosny.
7. Jaskółka i pszczołka zniża, deszcz się do nas zbliża.
8. Kto późno przychodzi, ten sam sobie szkodzi.
9. Lepiej późno niż wcale.
10. Na Gromniczną mróz, do skrzyni kozuch włóż.
11. Na to róża ma kolce, żeby nimi kłuła.
12. Nie ma róży bez kolców.
13. Uczciwa praca zasługuje na szacunek.
14. Żeby kózka nie skakała, toby nóżki nie złamała.
15. Kruk krukowi oka nie wykole.
16. Z próżnego i Salomon nie naleję.
17. Punktualność jest grzeczością królów.

Ćwiczenie 3. *W podanych zdaniach proszę uzupełnić brakujące litery ó / u i sprawdzić pisownię za pomocą słownika ortograficznego.*

1. Por...wnanie twor...w tak złożonych i tak pasjon...jących, jak m...zg i komp...ter wydaje się szczeg...lnie ciekawe.
2. Komp...ter nieźle naślad...je niekt...re biologiczne f...nkcje m...zgu.
3. Na poł...dniu Polski są wysokie g...ry.
4. Wizyt...wka powinna być estetyczna i czytelna, bo przedstawia osobę i instyt...cję, kt...rą ta osoba reprezent...je.
5. ...miejętność odpowiedniego zwracania się do l...dzi jest w życi... bardzo cenna.
6. Miarą kult...ry osobistej człowieka jest dla wiel... l...dzi właściwe odnoszenie się do r...znych os...b.
7. Spotkałem wczoraj dw...ch t...rystów idących do hotel... „Horyń”.

8. Ojciec s...gerował, by c...rka st...diowała medycynę.
9. K...piłem ten tani samoch...d.
10. Przy ...niwersytecie Jagiellońskim w Krakowie istnieje specjalistyczna jednostka, zajm...jaca się na...czaniem obcokrajawc...w języka polskiego.
11. Większość wypadk...w drogowych spowodowana nie...ważnością kierowc...w.
12. Polska liczy obecnie ponad 32 miliony mieszkańc...w i zajm...je si...dme miejsce w Europie.
13. Żaden na...czyciel nie zna swoich ...czni...w.
14. Szkoda czas... na czytanie tego artyk...ł...
15. Dobrze, że k...piliśmy ten magnetofon, sł...ży nam j...ż tyle lat!

Ćwiczenie 4. *W podanych zdaniach proszę uzupełnić brakujące litery ó / u i sprawdzić pisownię za pomocą słownika ortograficznego.*

1. Najlepiej zachowanym zabytkiem architektonicznym Ostroga jest baszta „Okragła” zb...dowana w końc... XVI wiek... w styl... renesansowym.
2. Miasto Ostr...g położone jest w malowniczej okolicy przy zbieg... rzek Horynia i Wilji.
3. Pierwszą wzmiankę historyczną o Ostrog... znajdu...jemy w kronice Nestora pod datą 1100 rok....
4. W język... starocerkiewnosłowiańskim „ostróg” oznacza osiedle, ogrodzone częstokołem.
5. W środku miasta Ostroga, na rynek... stał rat...sz m...rowany, wyb...dowany przez księcia Wasyla Ostrońskiego.
6. Malownicze okolice Ostroga są często zwiedzane przez t...rystów.
7. Dokoła Halszki Ostrońskiej i jej życia jest legenda, kt...ra przetrwała do naszych czas...w.
8. Bardzo tęsknię za domem, brak...je mi czystego powietrza, własnego kąta, przyjaci...ł, samochod....
9. Ja będę tęsknić za Ostrogiem, za koleżankami, nigdy się t... nie n...dę.

10. Wszyscy w bi...rze j...ż szepczą po kątach, że dyrektor chce zwolnić z pracy kilka os...b.
11. Po tej awant...rze ona zaczęła traktować Piotra jak powietrze.
12. J...tro mamy test – trzeba będzie powt...rzyć gramatykę języka polskiego.
13. Czy l...bisz używać c...dziej maszynki do golenia?
14. Karol ma dziwne ...podobania: l...bi nosić c...dze kapel...sze.
15. Nasz na...czyciel był bardzo niezadowolony, bo Anna nie przygotowała referat... z m...zyki.

Ćwiczenie 5. *Proszę sprawdzić w słowniku ortograficznym i uzasadnić pisownię poniższych wyrazów.*

argument	artykuł	biuro
chór	reguła	Kijów
opiekun	płuca	próba
krótki	kłuc	szacunek
mrówka	kłódka	mrówka
staruszek	płótno	ciężarówka
dachówka	połówka	leniuch

Ćwiczenie 6. *Uzasadnić poprawność użycia liter u i ó.*

Krótką, różgą, kłótnią, córką,
 zbój, powrósto, ogół, skórka,
 włókno, włóczka, wróżba, różna,
 zółw, tchórzliwy, wróbel, próżniak.
 Oprócz czółna żółtko, wiórek,
 wójt, równina, chór, przepiórek.
 Póty, póki, król, jaskółka,
 róża, Józef, szczegół, półka,
 źródło, mózg, wiewiórka, która,

stróż, ogórek, wspólna, góra,
próchno, próba, późno, włóka.
Zapamiętaj, łatwa sztuka!

Ćwiczenie 7. *Przepisać teksty wpisując równocześnie w miejsce kresek w poszczególnych wyrazach odpowiednie litery ó, u. Wytłumaczyć pisownię tych wyrazów i sprawdzić ich pisownię w słowniku ortograficznym.*

1) Zb...j, tch...rzliwy k...ndel str...ża Jozefa, to okr...tny pr...żniak. L...bi r...wnież do p...żnego wieczór... wł...czyć się po r...żnych r...ińach i r...mówiskach. R...sza się jak ż...łw. Str...ż przywoł...jąc ...sił...je sk...sić go tł...stą sk...rką. W...czas k...ndel r...sza kł...sem i daje s...sy jak wiewi...rka. J...zef w poł...dnie sz...kał go dł...go po ...gorach, a ten h...ltaj ...łożył się w br...ździe i czyhał na kł...tliwe wr...ble. To zn...w ...ciał sobie drzemkę w wypr...chniałym cz...łnie w pobliz... źr...dła. P...ty leżał jak dł...gi na ż...łtych wi...rkach, p...ki na grzbiecie nie pocz...ł r...zgi, kt...rej szczeg...lnie się boi. Jest tak gł...pi...tki, jakby miał ptasi m...żdżek. Na og...ł jednak str...ż l...bi swego k...ndla. Nieraz wsp...lnie wyr...szają posł...chać ch...r... przepi...rek koncert...jących w zboż...

2) Za g...rami, za lasami żyła sobie kr...lewna, kt...ra nigdy się nie śmiała. Za przywr...cenie c...rce h...mor... kr...ł obiecał d...żną nagrodę. Z g...r i r...wnin, z las...w i wsi szli wesółkowie. ...dało się rozśmieszyć kr...lewnę kr...lewskim... sł...dzą. Z jego figlarstw kr...lewna omal nie pękła ze śmiech...

Ćwiczenie 8. *Zapamiętajcie następujące formy czasowników, w których piszemy ó, ulóż z nimi zdania: stój, bój się, uspokój się.*

Ćwiczenie 9. *Ustalić za pomocą słownika pisownię podanych wyrazów i zapisać je od razu prawidłowo.*

Opł...źnić, pł...tno, pł...kany, pr...cz, wł...knisty, kł...tnia, zgr...pować, dop...ty, ż...łtko, k...listy, ż...łtaczka, dop...ki, dł...to, wycz...walny.

Ćwiczenie 10. *Wykonać ćwiczenie według wzoru.*

kierować – kieruje – kieruj – kierunek

pakować –

rachować –

ładować –

ratować –

stosować –

rysować –

Ćwiczenie 11. *Przepisać i dopisać odpowiednio dobrane z ramki bliskoznaczne związki frazeologiczne. Podkreślić wyrazy z ó niewymiennym.*

okazać się trwałym –

być mało wrażliwym –

namalować obraz –

pomyśleć, zastanowić się –

poruszać się bardzo wolno –

rzecz jest niepewna –

zaczepnąć bezpośrednio skąd wiadomości –

okres letniego zastoju –

lekarz –

mieć grubą skórę; wytrzymać próbę czasu; ruszyć mózgownicą; rzucić na płótno;
wlec się żółwiem; napić się ze źródła; na dwoje babka wróżyła; sezon ogórkowy;
stróż zdrowia

Ćwiczenie 12. *Przeczytać wierszyk, który ułatwi zapamiętanie pisowni wyrazów. Uzasadnić, dlaczego pisemy ó lub u.*

Kiedy ó, kiedy u

1) Nikną wszelkie niepokoje

Kiedy stwierdzę: dwójka – dwoje.

Nie drży także ma stalówka

Pisząc: -ówna, -ów i -ówka.

Zaokrąglam ó w dwu słowach:

ósmy,ów, bo: osiem, owa.

2) Zapamiętaj, zawsze tu

Pisz otwarte, zwykle **-u-**

W słowach: *skuwka* i *zasuwka*,

Gdyż wyjątkiem są te słówka;

W częstkach: *-unka*, *-un* i *-unek*:

Opiekunka, *zdun*, *pakunek*.

Pisz je także: w części *-ulec*,

Więc: *budulec* i *hamulec*;

W *ulu*, *dwu*, gdzie *-u-* litera

Wyraz kończy lub otwiera.

Wreszcie – niech nikt nie kreskuje

W czasownikach części *-uje*

Правопис *ch / h*

Połączenie literowe *ch* w języku polskim piszemy:

– na końcu wyrazów, np.: *strach*, *gmach*, *ruch*;

wyjątki: *druh*, *Bóh* (rzeka);

– kiedy wymienia się na *sz* w innych formach tego samego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych, np.: *ucho* – *uszko*, *sucho* – *susza*, *uciecha* – *ucieszę*, *mucha* – *musze*;

– w wyrazach zaczynających się od *chl-*, *chl-*, *chrz-*, *chw-*, np.: ***chleb***, ***chłopak***, ***chrząszcz***, ***chrzest***, ***chwast***;

– po literze *s*, np.: *schemat*, *schody*, *schudnąć*, *scharakteryzować*, *schować*, *schrupać*;

– prawie we wszystkich wyrazach na końcu stosujemy *ch*: *zuch*, *ciachach*, *progach*, *piach*, *grogach*, *dach*.

Literę *h* w języku polskim piszemy:

- jeżeli w którymś wyrazie występuje **h**, to w wyrazach pokrewnych także piszemy **h**, np.: *bohater, bohaterski, bohaterstwo; honor, honorowy, uhonorować*;
- kiedy wymienia się na **z, g, dz, ż** w innych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych, np.: *blały – błazeń; wahać się – waga, wataha – watadze, druł – družyna*;
- w cząstkach *hiper-, hipo-, hydro-* rozpoczynających wyrazy, np.: *hiperbola, hipoteza, hydrofor*;
- po literze **s**, kiedy wyraz jest obcego pochodzenia, np.: *show*;
- po literze **z**: *zhańbić, zheblować*;
- na początku wyrazów, np.: *hektar, haft, hak, hala, hałas, hamak, hamować, handel, hańba, hardy, harmider, harmonia, hasać, hasło, hejnał, herbata, herezja, hetman*;
- w środku wyrazów: *alkoholik, blały, błałostka, bohomaz, buhaj, inhalacja, filharmonia, nahajka, czyhać, wahać się, wehikul*;
- w imionach własnych: *Bołdan, Halina, Hamburg, Hamlet, Helena, Henryk, Himalaje, Hindus, Hiszpania, Holandia, Homer, Horacy, Kopenhaga, Mahomet, Sahara, Wilhelm*.

W języku ukraińskim spółgłosce **ch** odpowiada **x**: *mucha – муха; chata – хата; dach – дах; strach – страх*. **h** w języku ukraińskim odpowiadają **z** albo brak tej spółgłoski: *horyzont – горизонт; humor – гумор; Halina – Галина; historia – історія; Helena – Олена*.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Proszę przepisać i zapamiętać częściej używane wyrazy z literą h. Do każdego wyrazu dopisz odpowiedni wyraz ukraiński. Ułóż mały słowniczek.*

bohater, bohaterka, bohaterski	hiena
druh, druhna, druhenka	higiena, higieniczny, higienistka
habit	hipopotam
haftować, hafciarka, haftowany	historia, historyczny, historyjka, historyk
Haga	Hiszpania, Hiszpan, hiszpański

Haiti	hit
halabarda, halabardnik	hodować, hodowla, hodowlany
Halinka	hokej, hokeista, hokejowy
halo	hol, holować, holownik
hałasować, hałaśliwy, hałaśliwie	Holandia, Holender, holenderski
hałda	Hołd, hołdowniczy, hołdowach
hamak	honor, honorowy
hamburger	hop!
hamulec, hamować, przyhamować	Horda
handel, handlarz, handlarka, handlować	hortensja
Hanna, Haneczka	horyzont, horyzontalny
haniebny, hańbiący, zhańbiony	hotel, hotelik, hotelowy
hardy	hrabia, hrabina, hrabinka
harcerz, harcerka, harcerski, harcerstwo	huk, huczeć, huknąć
harmonijka, zharmonizowany	hulać, hulanka
harować, zaharować się	humanizm, humanista, humanistyczny
harpun	humor, humorystyczny, humoreska
hasać, wyhasać się	huragan, huraganowy
hasło	hurt, hurtownia, hurtowy
Hawr	husaria, husarz, husarski
hazard, hazardzista	huśtawka, huścić się
heban, hebanowy	huta, hutnik, hutniczy, hutnictwo
hebel, heblować	hycel
hejnał	hydra
hektar	hydrant
hektolitr	hymn
helikopter	Kopenhaga
hełm	juhas
herb, herbowy	ohydny, ohyda, zohydzić
herbata, herbatnik, herbaciany	Podhale, podhalański

hetman, hetmański	Sahara
herezja, heretyk	wahać się, wahadło, wahadłowy,
hiacynt	wahadłowiec
hurmen	Homer
Bohdan	Podhale
alkoholik	huraganowy
czyhać	hak
hałasować	hańbić
hetman	hotel, hotelowy
harmider	hala

Ćwiczenie 2. *Przeczytaj podane niżej przysłowia, zwracając uwagę na wyrazy w których występuje **ch** / **h**. Uzasadnij ich pisownię.*

1. Na pochyłe drzewo wszystkie kozy skaczą.
2. Swoja chatka jak rodzona matka.
3. Zawsze tego się chce, czego nie można.
4. Z wielkiej chmury mały deszcz.
5. Jadłby kot ryby, ale nie chce maczać ogona.
6. Czym chata bogata, tym rada.
7. Zakochał się, jak diabeł w suchej wierzbie.
8. Chciał się skąpy obwiesić, że talara stracił.
9. Skoro nie potrafisz, nie pchaj się na afisz.
10. Choćby pił, choćby bił, byle był.
11. Choć burza huczy wkoło nas, do góry wzniesmy skroń.
12. Mocny zawsze jest na wierzchu, słaby na spodzie.
13. Nie chce góra przyjść do Mahometa, musi Mahomet przyjść do góry.
14. Z kłótni dwóch korzysta trzeci.
15. Huku, puku wiele, a roboty mało.

Ćwiczenie 3. *Utworzyć od następujących wyrazów po trzy wyrazy pokrewne i*

uzasadnić ich pisownię.

Bo...ater, ...urtownia, ...uta, ...ałas, ...iszpania, ...ańba, ...uk, ...armonia, ...onor,
...etman,

Ćwiczenie 4. *Przepisać podane zwroty i wyrażenia. Podkreślić wyrazy, w których użycie **ch** można uzasadnić wymianą na **sz** w innych formach tych wyrazów lub wyrazach pokrewnych.*

słuchać pochwał	machać chusteczką
popychać samochód	zdmuchnąć okruch
schować za pazuchę	uchwycić chwilę
chętnie podchwytywać	duchowo odetchnąć
niesłychanie rozdmuchać	ochoczo zjechać
bochen chleba	chory oddech
echo niechęci	pochodzenie szlacheckie
rozczochrany chłopiec	ruchomy mechanizm

Ćwiczenie 4. *Pogrupować i przepisać w punkcie a) rzeczowniki pospolite, w punkcie b) nazwy własne. Uzasadnić ich pisownię.*

...iszpania, ...ierarchia, ...ajduk, ...erkules, ...erold, ...erod, ...usaria, ...olandia, ...ełm,
...istoria, ...ałas, ...imalaje, ...indus, ...andel, ...erbata, Pod...ale.

Ćwiczenie 5. *Napisać czasowniki pochodzące od następujących rzeczowników.
Hulaka, hodowla, hart, holownik, wahadło, hamulec, hołd, harcerz, handel.*

Ćwiczenie 6. *Przepisać wierszyk, sprawdzić pisownię wyrazów w słowniku.*

Kłopotliwe samo «h»

Dość szczególną skłonność ma:

Lubi ...ałaśliwe słowa:

...uk, ...armider, ...ałasować,
...eca, ...urmem, ...ej, ...op, ...ura,
...ola, ...orda, ...ejnał, ...ulać,
...asać, ..alo, ...op, wata...a

W tych wypadkach się nie wahaj.

Ćwiczenie 7. *Przepisać zdania, uzupełniając je odpowiednio -h- lub -ch-.*

1. Dru... swemu drużce zawsze pomaga.
2. Błazeń to człowiek z bła...ych postępów znany.
3. ...ołysz to goły, inaczej biedak.
4. ...ardy to taki, kto gardzi.
5. Język dzieci na podwórku często budzi sprzeciw przypadkowy... słu...aczy.
6. Prawie we wszystki... wyraża... na końcu stosujemy ch: zu..., ciacha..., proga..., pia..., groga..., da....
7. Hermes był synem najwyższego z bogów grecki..., gromowładnego Zeusa i Mai – córki Atlasa.
8. Ce...y tego utworu świadczą, że jest on tekstem popularnonaukowym.
9. Dzieci z naszy... kolonii wypijały na raz ...ektolitr ...erbaty i zjadały dwieście ...erbatników, kupowany... w ...urtowni.
10. Górale z Pod...ała ...ętnie ...aftują swą odzież.
11. Litera h najczęściej pisze się w wyraża... łańciski... i grecki...: ...etera, ...istoria, ...ostia, ...oplita, ...ierarchia.
12. Zależnie od zwyczajów lokalny..., prawie zawsze litera h pisze się na początku imienia: ...oracy, ...ipolit, ...onorata, ...enryk.

Ćwiczenie 8. *W podanych zdaniach proszę uzupełnić brakujące litery ch lub h i sprawdzić pisownie za pomocą słownika ortograficznego.*

1. W ...ali sportowej jest dużo sportowców.
2. Często ...odziłem na ...iszpańskie filmy.
3. „Piwnica pod Baranami” powstała w Krakowie w lata... siedemdziesiąty....
4. ...elena myśli o problema... finansowy....
5. „Ekologiczność” wioski, którą ma zamiar zbudować włoski ar...itekt, polegałaby na zaprojektowaniu fermy ...odowlanej i centrum sportowego.
6. ...cesz otwożyć w Ostrogu bar z piwem i ku...nią meksykańską.

7. ...istoria to zadrzenie z przeszłości, zwłaszcza gdy postrzegamy je jako długi proces prowadzący do współczesności.
8. Mi...ał uczy się języka angielskiego i polskiego na Uniwersytecie Narodowym „Akademia Ostrtowska”.
9. I... kot jest bardzo dobrze wy...owany.
10. Czym najlepiej do ciebie doje...ać?
11. Mrówka przy...odzi na świat wyposażona we wszystkie ce...y, które najbardziej wymagający dyktator pragnąłby widzieć u swoi... poddany....
12. Na północy kraju wystąpiły duże opady deszczu, co spowodowało podniesienie się wód gruntowy....
13. Uczestniczyłem w Forum Europejski... Towarzystw Lekarski... i Europejskiego Biura Światowej Organizacji Zdrowia.
14. Jak spędzali ludzie czas wolny kiedy nie było telewizji? Bawili się, śmiali się, odwiedzali znajomy..., wy...odzili na kolację ze znajomymi, czytali ciekawe książki, uprawiali sport, mieli różne zainteresowania, dużo podróżowali, słu...ali tro...ę radia i mieli jeszcze tysiące innych ciekawy... zajęć.
15. Lubię z tobą plotkować o naszym... znajomy..., ponieważ ty zawsze wiesz o ni... coś interesującego.
16. Do ...arakterystyczny... ce... języka polskiego należą wymiany głosek nie tylko w rodzinie wyrazów, ale i w odmianie tego samego wyrazu.
17. Kto we żniwa patrzy ...łodu – nacierpi się zimą głodu.
18. Nie... się kobyła kłopoce, bo ma wielką głowę.
19. Tkactwo jest jedynym z najstarszy... zawodów.
20. Grupa ...arcerzy od lat uczestniczy w różny... złota... i podróża..., ...cą poznawać świat.
21. ...arcerze i ...arcerki wzajemnie sobie pomagają i niosą pomoc innym, oni są w miejsca... gdzie potrzebna jest pomoc i du...owe wsparcie.
22. Pomoc ...arcerzy skierowana jest w stronę osób starszy... oraz niepełnosprawni..., a także dzieci.

Ćwiczenie 9. *Sprawdzić w słowniku ortograficznym pisownie poniższych wyrazów i zapisać je poprawnie. Do każdego wyrazu dopisz odpowiedni wyraz ukraiński.*

ar...eologia	ch...emia	...łop
...aos	...leńb	...ociaż
...ata	...usteczka	...yży
...ór	...ytry	e...o
...udy	pu...ar	s...wycić
li...o	s...ować	te...nika
pu...acz	...mura	odde...
da...	okru...	ru...
du...	bo...ater	stra...
odru...	...ak	...yhać
...aft	...armonia	...amulec
...andel	...istoria	...ełm
...asło	...erbata	...onor

Правопис *rz / ż*

Połączenie literowe **rz**, odpowiadające w wymowie jednej głosce [ż] lub [sz], występuje na miejscu dawnej spółgłoski miękkiej *r'*, która od kilku wieków w języku polskim nie występuje. Dlatego też często wymieniają się one z **r**, np.: *mądrze, mądrzy* – *mądry*; *wierzę, wierze* – *wiara*; *stolarz* – *stolarski, stolarstwo*.

Połączenie literowe *rz* piszemy:

- 1) kiedy wymienia się ono na **r** w wyrazach pokrewnych oraz w innych formach danego wyrazu, np.: *dworzec* – *dworca, marzec* – *marca, starzec* – *starca*;
- 2) w zakończeniach rzeczowników: **-mierz, -mistrz, -arz**, np.: *Kazimierz, zegarmistrz, stolarz*;
- 3) po spółgłoskach: **b, p, d, t, g, k, ch, j, w**, np.: *brzeg, chrzan, spojrzenie, naprzód, drzewo*;

Wyjątkami są wyrazy:

– *pszenica, pszczoła, Pszczyna, bukszpan, kształt, wszystko, wszędzie*;

– wszystkie przymiotniki w stopniu wyższym i najwyższym, np.: *lepszy, najlepszy; gładszy, najgładszy;*

– wyrazy z **ż** po przedrostkach, np.: *obżarstwo (żreć); odżałować (żałować)*

– wyrazy z końcową cząstką **-że**, np.: *także, skądże.*

Zapamiętaj: **rz** piszemy w kilkudziesięciu wyrazach mimo braku wymiany na **r**, np.: *burza, korzyść, rząd, rzucać, rzadki;* niektóre z tych wyrazów można wymienić w języku ukraińskim, np.: *rzeka – рiкa, rząd – ряd, rzadko – рiдкo.*

Literę ż piszemy:

1) kiedy **ż** wymienia się w wyrazach pokrewnych lub innych formach danego wyrazu na: **g, dz, h, z, ź, s**, np.: *ważę – waga; drużyna – druh; bliżej – blisko; może, możliwy, mogą; nożny, nóżka – noga;*

2) na końcu niektórych wyrazów, głównie pochodzenia francuzkiego, np.: *bandaż, garaż, szantaż, witraż;*

3) na końcu wielu polskich wyrazów, np.: *stróż, nóż, oręż, grabież.*

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Podkreślić wyrazy zawierające **rz, ż, sz** i wytłumaczyć ich pisownię.*

Zaczął się p...ypatrywać. Dom t...ypiętrowy miał parę ...elaznych balkonów i ka...de piętro zbudowane w innym stylu. Za to w architekту...e bramy panował tylko jeden motyw, mianowicie: wachla... Górna część wrót miała formę rozło...onego wachla...a, którym mogłaby się chłodzić p...edpotopowa olb...ymka. Na obu sk...ydłach bramy były wyrzeźbione prostokąty, które w rogach równie... ozdobiono do połowy otwartymi wachla...ami. Najcenniejszym jednak upiększeniem bramy były umieszczone w pośrodku jej sk...ydeł dwie rzeźby, przedstawiające główki gwoździ, ale tak wielkich jakby nimi była p...ytwierdzona brama do kamienicy, a kamienica do War...awy.

Ćwiczenie 2. *Przeczytaj podane niżej przysłowia, zwracając uwagę na wyrazy w których występuje **rz / ż**.*

1. Kto sieje i orze, ma pełno w komorze.
2. Suchy marzec, mokry maj będzie żytko jako gaj.
3. Gdzie dwóch się bije, tam trzeci korzysta.
4. Prawdą świat przejdiesz, fałszem w ćwierci utkniesz.
5. Co robisz, rób dobrze, więcej ci nie trzeba.
6. Robakowi dobrze w chrzanie.
7. Wyrósł jak grzyb po deszczu.
8. Brzmi głośno próżna beczka.
9. W Szczebrzeszynie chrząszcz brzmi w trzcinie.
10. Nie na każdym drzewie siadają cietrzewie.
11. Rzetelny rachunek utrzymuje przyjaźń.
12. Kiedy się chmurzy, oczekuj burzy.
13. Rządny jak pszczoła.

Ćwiczenie 3. *Utworzyć od niżej podanych wyrazów nazwy wykonawców zawodów, zajęć i czynności.*

Wzór: kronika – kronikarz.

Kuśnierstwo, kwestować, łyżwy, marynarka, murować, malować, piec, paść, pisać, rycerstwo, rzeźbić.

Ćwiczenie 4. *Utworzyć od podanych wyrazów inne spokrewnione z nimi, w których dz, g, h, z wymienia się na ż.*

Wzór: waga – ważyć.

Chorągiew, długo, dojazd, kolega, krąg, księga, legowisko, lizać, mnogi, mogę, mózg, mróz, nieboga, objazd, grozić.

Ćwiczenie 5. *W podanych zdaniach proszę uzupełnić brakujące litery rz, ż i sprawdzić pisownie za pomocą słownika ortograficznego.*

1. Samochód stoi w du...ym nowym gara...u.
2. Jacek pat...y na d...ewa w parku.

3. Nie p...ygotowałem się do lekcji, powniewa... nie miałem czasu.
4. W wa...nych momentach historycznych literatura odgrywała wa...ną rolę w ...yciu narodu ukraińskiego.
5. Je...eli macie czas w niedzielę, to mo...emy się wybrać do ...elazowej Woli razem.
6. Książka jest wspaniałą podró...ą do innego często zupełnie nieznanego nam, ciekawego świata, ona mo...e zabierać nas w cudowną, bajkową wycieczkę, mo...emy prze...ywać z nią p...ygody głównego bohatera.
7. Ka...dy student p...yje...dżający do Polski interesuje się nową kulturą.
8. W dzień wyjazdu byliśmy na trasie ju... o szóstej rano, mieliśmy nadzieje, ...e łatwiej nas ktoś zabie...e o tej po...e.
9. Kiedy wyda...yła się ta tragedia?
10. Kiedy K...ysztof Kolumb odkrył Amerykę?
11. Wybitny re...yser And...ej Wajda zrobił nowy film o miłości.
12. Król Kazimie... Wielki zało...ył Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
13. Na kiedy muszę p...ygotować ten raport?
14. Bie...cie p...ykład z tego chłopca. Jego postępowanie mo...e być wzorem.

Ćwiczenie 6. *W podanych zdaniach proszę uzupełnić brakujące litery rz, ż i sprawdzić pisownie za pomocą słownika ortograficznego.*

1. Dlaczego wyra...asz sp...eciw wobec osoby, dzięki której zdobyłeś tak wiele.
2. Mo...e kiedyś pojedziemy na wycieczkę do Pary...a?
3. Kwiaty p...yniół jakiś mę...czyzna.
4. Ostateczną decyzję p...yniesie samo ...ycie.
5. Wyje...dzałem do Kijowa na t...y dni.
6. Po...yczyłem dla ojca wspaniałą książkę.
7. ...ywe do dziś polskie p...ysłowie „Za króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa” p...ypomina rozbiecie polityczne i sposób ...ycia, który poddani koja...yli z panującą dynastią.
8. Mój starszy brat nale...y do dru...yny harcerskiej.
9. Śnieg i deszcz padały na p...emian.

10. Ta niezwykła transakcja między człowiekiem a obrazem była próbą wy...eczenia się p...ez Doriana Graya swej prawdziwej to...samości i osobistej godności.

11. Chciał zat...ymać pociąg, ale było późno, maszynista ruszył i potem gwizdnął p...eraźliwie, bo przed samym parowozem p...ekroczyła p...ez tor drobna postać kobieca.

12. Jeśli chcecie się dowiedzieć jaka najgrubsza ksią...ka na świecie, najszersza ...eka, najstarszy ...yjący człowiek – otwó...cie Księgę Rekordów Guinnessa.

13. Zaplanowaliśmy, ...e naszą podró... zacniemy z Polski południowej przez Polskę centralną a... do Wyb...e...a.

14. Stary leśniczy zaprosił nas do rezerwatu ...ubrów.

Ćwiczenie 7. *Przeczytaj wyrazy. Do każdego z podanych niżej wyrazów dopisz odpowiedni wyraz ukraiński. Wypisz najpierw wyrazy z rz, a następnie wyrazy z ż. Ułóż mały słowniczek.*

chrzan	strzał	krzepa
krzesło	wierzch	żyłotka
nazajutrz	rzadko	przewód
korzystać	życzenie	tancerz
narzędzie	życiorys	żart
towarzystwo	zwierzę	rzecz
droższy	masaż	urząd
dziennikarz	twarz	bliższy
harcerz	kalendarz	spojrzeć
miraż	talerz	młodzież
odzież	pancerz	życie
pisarz	żeglarz	drożdże
abażur	inżynier	krzyk
zboże	dżungla	krzyż

Ćwiczenie 8. *Dopisać do podanych znaczeń wyrazy bliskoznaczne wybrane spośród następujących:*

kształtny, bukszpan, pszenna, zawsze, Pszczyna, kszyk, lepszy, wszyscy, najgrubszy, kształcić się, odżyć, skądże, wszędzie, obżerać się, wykonaj że .

Wzór: zimotrwały krzew ozdobny – bukszpan;

miasto w Katowickim, w którym znajduje się zamek –

mąka z pszenicy –mąka

foremny –

tu i tam –

w każdej chwili, w każdym czasie –

zdobywać wykształcenie –

ptak łowny, gatunek bekasa –

stopień wyższy od przymiotnika gruby –

jeść zbyt dużo –

znowu poczuć się dobrze –

wzmocnione skąd –

wzmocnione polecenie wykonania czynności -

Ćwiczenie 9. *Uzasadnić poprawność użycia **dż** i **żdż** w wyrazach. Przeczytać wyrazy głośno.*

Budżet, dżem, dżdżownica, dżungla, miazdżyć, gwizdżę, odjeżdżać, drożdże, dżdżysty.

Ćwiczenie 10. *Do podanych niżej wyrazów dodać partykulę **-że** lub **-ź**. Zapisać utworzone w ten sposób wyrazy.*

Tak..., skąd..., równie..., pij..., gdy..., kup..., tu..., daj..., tam..., rusz..., có..., łap...

Ćwiczenie 11. *Przepisać niżej podane wyrazy z **rz** niewymiennym, a obok nich utworzyć po dwa podobne (przy pomocy przedrostków, przyrostków oraz zmiany części mowy).*

Wzór: kurz – zakurzony, odkurzacz;

korzyść –	jarzmo –
rząd –	towarzysz –
twarz –	rzadki –
wierzch –	rzewny –
zmierzch –	rzeźba –

Правопис **ą / om, on; ę / em, en**

Pamiętaj, że **literę ą** piszemy:

- w wyrazach rodzimych, chociaż wymawiamy czasem **om, on**, np.: *ząb, łąka, ląd*;
- w narzędniku liczby pojedynczej rzeczowników, przymiotników i zaimków rodzaju żeńskiego zgodnie z wymową, np.: *moją matką, ciekawą przygodą, zieloną łąką*;
- w narzędniku liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych w mianowniku na **-a, -o**, np.: *władcą, monarchą, artystą*;
- w 3 osobie liczby mnogiej czasu teraźniejszego i przyszłego prostego, np.: *czytają, robią, rozumieją, opowiadają, napiszą, utworzą*;
- w bierniku liczby pojedynczej przymiotników i zaimków rodzaju żeńskiego, np.: *starszą, wyższą, szczupłą, moją, twoją, naszą*;
- w dopełniaczu liczby mnogiej rzeczowników nijakich, które się kończą w mianowniku liczby pojedynczej na **ę**, np.: *dziewcę – dziewcząt, niemowlę – niemowląt, kurczę – kurcząt*;
- w formach osobowych czasu przeszłego liczby pojedynczej rodzaju męskiego przed **ł** i **l**, np.: *wziąłem, wziąłeś, wziął*;

Połączenie literowe om, on piszemy:

- w wyrazach zapożyczonych z języków obcych, np.: *komputer, komfort, konferencja*;
- w celowniku liczby mnogiej rzeczowników wszystkich rodzajów, np.: *dzieciom, budynkom, ojcom, sprawom, kątom, zdarzeniom*.

ę piszemy:

– w wyrazach rodzimych, chociaż wymawiamy czasem **em, en**, np.: *dęby, zęby, kolęda, pędzel*;

– w bierniku liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju żeńskiego, zakończonych w mianowniku liczby pojedynczej samogłoską, np.: *matkę, książkę, rękę, bibliotekę*.

Wyjątek: *pani – panią*;

– w mianowniku, bierniku i wołaczu liczby pojedynczej niektórych rzeczowników rodzaju nijakiego: *brzemię, ciele, dziecię, imię, jagnię, kurczę, ramię, plemię, siemię*;

– w pierwszej osobie liczby pojedynczej czasu teraźniejszego i przyszłego prostego czasowników, np.: *idę, zrobię, stoję, siedzę, widzę*;

– w bierniku liczby pojedynczej zaimków osobowych, np.: *mię, cię*;

– w formach osobowych czasu przeszłego liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego i nijakiego oraz we wszystkich formach liczby mnogiej, np.: *wzięłam, wzięłeś, wzięła, wzięło, wzięliśmy, wzięliście, wzięłyście, wzięte, wzięty*.

Połączenie literowe em, en piszemy:

– połączenie literowe **em** piszemy w pierwszej osobie liczby pojedynczej czasowników: *jem, rozumiem, umiem, wiem, śmiem*;

– połączenie literowe **em** piszemy w narzędniku liczby pojedynczej rzeczowników męskich i nijakich, np.: *bratem, chłopcem, słońcem, oknem*;

– w wyrazach zapożyczonych z języków obcych, np.: *remont, student, dentysta*. Poza tym nie ma ścisłej reguły pisowni *ą, ę, om, on, em, en*.

Przed literami **f, w, s, z, ś, ź, sz, ż, ch** należy pisać, zgodnie z wymową **ą** i **ę**, np.: *brązowy, gęś*.

Przed literami **p, b, t, d, k, g, c, dz, cz, dż, ć, dź** również piszemy **ą** i **ę** – tym razem jest to niezgodnie z wymową.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Przeczytaj podane niżej przysłowia, zwracając uwagę na wyrazy, w których występuje ą – om, on; ę – em, en.*

1. Myszy tańczą, kiedy kota nie czują.
2. Gdzie pracują, tam i chleb mają.
3. Kto sieje plewy, wiatrem żyć będzie.

4. Prawdą świat przejdiesz.
5. Kiedy ludziom prawdę powiadają, wtedy radzi się gniewają.
6. Dla chcącego nie ma nic trudnego.
7. Dobre słowo lepsze niż pieniądze.
8. Chleb pracą nabyty bywa smaczny i syty.
9. Ciężko robić, lekko jeść.
10. Kto latem pracuje, zimą głodu nie czuje.
11. Lepszy dzięcioł w rękę, niż orzeł na sęku.
12. Język i do Krakowa dopyta.
13. Cudze widzi pod lasem, a swego nie widzi pod nosem.
14. Lepsze imię dobre niż bogactwa hojne.

Ćwiczenie 2. *Proszę przeczytać częściej używane wyrazy z **em, en, om, on** i do każdego z podanych niżej polskich wyrazów dopisać odpowiedni wyraz ukraiński.*

bank	moment	temperatura
benzyna	remont	tempera
cement	stempel	temperówka
demonstracja	temperament	tempo
element	ewentualny	autentyczny
moment	ferment	abonament
remont	Florencja	agent
stempel	fragment	Argentyna
temperament	fundament	benzyna
centrum	Holender	interwencja
centymetr	identyczny	inwentarz
cmentarz	instrument	kalendarz
dyrygent	intelligent	klient
dentysta	remanent	lament
diament	rentgen	legenda
benzyna	segment	ornament

ekspedient	sens	orientacja
eksperyment	sensacja	pretensja
encyklopedia	bomba	komplement
entuzjizm	komedia	komplet
esencja	klomb	kompleks
prezent	kombajn	kompot
proces	kombinator	kompozytor
procent	komendant	plomba
producent	komfort	pompa
recenzja	kompania	blondynka
stypendium	konferansjer	fontana
talent	konduktor	Konstantynopol
terpentyna	konfitury	konstruktor
tętent	kongres	konstytucja
wentylator	konkurs	konto
front	konsekwentny	kontrabas
horyzont	konserwa	kontroler
koncepcja	konwój	Londyn
kondycja	korespondent	nonsens
koncert	romb	sonda
koncentracja	przystanek	sponsor
kontrast	sukienka	sensacja
konstytucja	okienko	montować
kontynent	sadzonka	plombować
konwalia	kompleks	komponować
konwersacja	montować	konserwy

Ćwiczenie 3. *W podanych zdaniach proszę uzupełnić brakujące litery **q** – om, on; **ę** – em, en i sprawdzić pisownię za pomocą słownika ortograficznego.*

1. Chmury nadci...gn...ły i zrobiło się ciemno.

2. Ludzie spiesz... do swych zaj...ć, boj... si..., że zmokn....
3. Należy dbać o dobre imi... uniwersytetu.
4. Rami... jest cz...ści... ludzkiego ciała.
5. Danka odłożyła książk... na półk..., mimo że przeczytała dopiero stron....
6. Dziewczyna poprosiła pani... bibliotekark..., aby wypożyczyła jej ciekaw... lektur....
7. Byłam u lekarza z moj... młodsz... siostr....
8. Ch...tnie przyjmę marchewk..., nie pogardz... kapust..., podzi...kuj... za mlecz i traw....
9. Ogr...ny d...b rósł tuż przed moimi oknami.
10. Po burzy na niebie pojawiła się kolorowa t...cza.
11. Moja przyjaciółka mieszkała pi...tro wyżej.
12. W Tajlandii słonie są zwierz...tami roboczymi i bardzo ci...żko pracuj....
13. Krople rosy zawieszona na paj...czynie tworzą ci...ką, pi...kną dekoracj... i w powi...kszeniu wygl...dają jak b...bki na choince.
14. Lis polarny ma wyj...tkowo pi...kne, g...ste futro, wytrzymuje niską t...peratur... – nawet –80 C, jest zwierz...ciem mi...sożernym, żywi się głównie zaj...cami polarnymi.
15. W średniowieczu we Włoszech rozmnożyły się tarantule – wielkie, jadowite paj...ki, których uk...szenie powodowało gor...czkę, a nawet śmierć.
16. Ciekaw... metod... badań z zakresu nauk politycznych i socjologicznych zaproponował profesor Gramman.
17. Wzgórza otaczaj...ce dolin... spadały nawisł... kraw...dzi... ku w...skiej piaszczystej plaży.
18. Przez szpar... mi...dzy chmurami wypłyn...ł rudy blask niepokodnego zachodu.
19. Francuzkie poci...gi TGV jeżdż... z szybkości... 220 km/godz. Japońskie poci...gi szybkich linii jeżdż... z szybkości... 250 km/godz.
20. Kiedy byłem na pi...tym roku, wyprowadziłem si... z akademika i wynaj...łem pokój w dwunastym bloku na dziewi...tym pi...trze.
23. W grudniu s... świ...ta Bożego Narodzenia.

24. Kiedyś przed wind... chwil... rozmawialiśmy z s...siadem i zwierzyłam mu, że mam kłopoty z ciek...cym kranem.
25. Zupełnie przypadkowo spotkałem si... ze swoim koleg... na dworcu i okazało si..., że pojedziemy tym samym poci...giem.
26. Moja koleżanka pocz...tkowo zaprosiła gości na szóst..., ale potem zmieniła na siódm....
27. Ja proponowałem kupić srebrn... broszk..., a Nina na dziesi...ć złotych droższy pierścionek.
28. Pożyczyłem swoj... kaset... dla Marcina na trzy tygodnie.
29. Dzieci bardzo cz...sto wbrew swoim rodzicom robi... kariery życiowe, ale ku ich zaskoczeniu nie zawsze o tym pami...taj....
30. Coś ostatnio boli mnie gardło, będ... musiał znowu pić aspiryn....

Ćwiczenie 4. *Z podanych wyrazów z literami **ą** – **om, on**; **ę** – **em, en** ułóż mały słowniczek. Przetłumacz wyrazy na język ukraiński.*

imię	pociąg	benzyna	moment
plemie	zęby	centrala	ornament
strzemię	wewnętrzny	centrum	orientacja
ciężki	temperatura	dentysta	pacjent
gęsty	tempo	diament	producent
gęs	egzemplarz	dokument	segment
pędzel	akcent	egzystencja	sens
piętro	argument	element	sentiment
kąpiel	autentyczny	encyklopedia	student
ład	instrument	fragment	wentylacja
piąty	inteligencja	kalendarz	bomba
klient	konkurencja	legenda	kompozytor
kombinezon	kompas	kompot	front
horyzont	komputer	skomplikowany	koncert
konkurs	konflikt	kontynent	kontrola

nonsens	remont	sonda	skonstruować
wzięta	zdjęcie	żądać	wąż

Ćwiczenie 6. Proszę przepisać i dopisać odpowiednio dobrane z ramki bliskoznaczne związki frazeologiczne. Podkreślić wyrazy z *q* – *om, on*; *ę* – *em, en*.

- słaba strona –
- zauważyć rzeczy powszechnie wiadome, oczywiste –
- próżnować –
- próbować daremnie pokonać niezwalczone przeszkody –
- chodzić w zamyśleniu, bez celu –
- być rozrzutnym –
- nie zdobyć się na najmniejszy wysiłek –
- być biednym –
- śledzić kogoś –
- zwracać czyjąś uwagę na groźne, niepomyślne zjawisko –
- żyć w niedostatku, być biednym –

pięta Achillesa; bić na alarm; odkrywać Amerykę; zbijać bąki; bić głową mur;
 klepać biedę; chodzić jak błędna owca; wyrzucać pieniądze w błoto; nie kiwnąć
 palcem w bucie; ciężko prząść; deptać komuś po piętach

Правопис *i / j* po spółgłoskach

i piszemy:

- 1) po spółgłoskach **c, z, s**, wymawianych miękko (**ć, ź, ś**) np.: *ciasto, Kazio, siano, dzieci*;
- 2) po wszystkich miękkich spółgłoskach, np.: *piasek, Belgia, linia, armia, Anglia*;
- 3) literę *i* piszemy po samogłoskach, jeśli tworzy ona osobną sylabę, np.: *kolej - kolei, pokój - pokoi, twój - twoi, zbroi, szyi, stoimy, boi się*;
- 4) na początku wyrazów piszemy wtedy, jeżeli tworzy ono w danym wyrazie samodzielną sylabę *i* znajduje się przed spółgłoską, np.: *i-dę, i-gła, i-le, I-rena*.

j piszemy:

1) na końcu wyrazów po spółgłoskach **c, z, s**, wymawianych twardo (**ej, zj, sj**), np.:

lekcja, poezja, Rosja;

2) po przedrostkach **z-, nad-, pod-, od-, ob-, w-**, np.: *zjechać, nadjechać, pojazd, odjazd, objazd, wjazd.*

3) zgodnie z wymową, na początku wyrazów w połączeniach **ja, je, jo, jó, ju, ję, ją**, np.: *jajko, jezioro, jodła, Józef, jutro, język, jądro.*

Odmiana rzeczowników zakończonych na **-ia, -ja**:

M. armia	racja	M. armie	racje
D. armii	racji	D. armii (-ij)	racji (-yj)
C. armii	racji	C. armiom	racjom
B. armię	rację	B. armie	racje
N. armią	racją	N. armiami	racjami
Ms. armii	racji	Ms. armiach	racjach

Rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na **-ia** mają w D., C i Ms. l.poj. zakończenie **-ii**.

Rzeczowniki zaś zakończone na **-ja** po spółgłosce mają w D., C i Ms. l.poj. zakończenie **-ji**.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Przeczytaj podane niżej przysłowia, zwracając uwagę na wyrazy w których występuje **i / j**.*

1. Jesień tego nie zrodzi, czego wiosna nie zasiała.
2. Chcąc człowieka dobrze poznać, trzeba z nim beczkę soli zjeść.
3. Gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść.
4. Ziarnko do ziarnka, aż się zbierze miarka.
5. Kuj żelazo, póki gorące.
6. Na języku miód, a w sercu lód.

7. Prawda zawsze wyjdzie na wierzch.
8. Kłamstwem świat przejdiesz, ale nazad nie wrócisz.
9. Praca zdobi człowieka.
10. Kto latem pracuje, zimą głodu nie poczuje.
11. Nie suknia zdobi człowieka, lecz rozum.
12. Każdy garnek znajdzie swą przykrywkę.
13. Z małej iskierki wielki pożar bywa.
14. Ten się śmieje, kto śmieje się ostatni.
15. Praca żywi, lenistwo psuje.

Ćwiczenie 2. *W podanych zdaniach proszę uzupełnić brakujące litery i / j i sprawdzić pisownię za pomocą słownika ortograficznego.*

1. Intonac...a jest ważnym środkiem przekazywania emoc...i, nastawień uczuciowych, nastrojów czy różnego rodzaju znaczeń.
2. Profes...onalistów w tym zakresie nie ma, nikt bowiem nie chce pisać za psie pien...ądze.
3. Jeden z architektów ma zam...ar zbudować ekologiczną w...eś przyszłości, energ...a uzyskiwana byłaby wyłączn...e ze źródeł naturalnych: geotermicznych, w...atru i Słońca.
4. Pamięć komputerowa może istn...eć bez uszczerbku dowoln...e długo, ale też może ulec szybkie... i pełne... kasac...i.
5. W proces...e uczenia się w mózgu powsta...ą trwałe zmiany, które zapewne polega...ą na reorganizac...i połączeń synaptycznych w określonych (plastycznych) jego częściach.
6. W tym roku Zos...a poszła już do nowego liceum, ale okazało się, że poz...om z matematyki ...est o wiele niższy niż myśleliśmy.
7. Mies...ąc temu byłem na Słowac...i.
8. Intonac...a językowa odgrywa istotną , choć n...e zawsze oczywistą rolę w proces...e komunikowania ...ęzykowego człow...eka.
9. Pragniemy przedstawić Państwu katalog na...nowszych podręczników do nauki ...ęzyka ukra...ńskiego.

10. ...ęzyk magazynu...e jak gdyby w swo...m zasob...e słownym rezultaty w...elowiekowego poznania rzeczywistości przez społeczeństwo nim mów...ące.
11. Mózg stanowi n...ewątpliwie na...doskonalszy twór wolno przebiegające... ewoluc...i biologiczne...
12. Równina – płaski lub lekko falisty obszar pow...erzchni Zi...emi – występu...e na różnych wysokośc...ach nad poziomem morza, może w...ęc być niziną lub wyżyną.
13. Siedz...ałem na ławce obok kob...ety w średnim w...eku, bardzo p...ęknej, zgrabnej i promieniu...ącej uprze...mością.
14. Komputer nieźle naślada...e niektóre b...iologiczne funkc...e mózgu.
15. W końcowej częśc... swego wystąpien...a mówca podkreślił, że w...elką siłę sprawczą dokonu...ącego się postępu jest stały wzrost poz...omu świadomości... społeczne....
16. Porozumien...e się z nimi było bardzo utrudnione ze względu na słabą zna...omość terminolog...i naukowo-techniczne....

Ćwiczenie 3. *Przeczytaj wyrazy. Wypisz najpierw wyrazy z **i**, a następnie wyrazy z **j**, sprawdź pisownię za pomocą słownika ortograficznego. Ułóż mały słowniczek.*

demokracja	okazja	armia
derywacja	kopia	emisja
biologia	seria	chemia
emisja	policja	Dania
historia	racja	geografia
instrukcja	recenzja	Japonia
awaria	sensacja	personifikacja
komunikacja	sesja	poezja
konwensja	wizja	intuicja
legitymacja	Anglia	kolacja

Ćwiczenie 4. Z podanych wyrazów z literami *i / j* ulóż mały słowniczek. Przetłumacz wyrazy na język ukraiński.

wiedeński	swój	wakacje	mieszkaniec
okazja	niejeden	ofiara	człowiek
niepodległość	jednak	porcja	zwierzę
opowiadać	niemiara	radio	miara
województwo	imiesłów	podjąć	pojedzynczy
wycieczka	kolejny	magia	administracyjny
pradziad	odjazd	dojrzały	jeszcze
warszawiak	Maria	rodzaj	przymiotnik
później	kiosk	inaczej	imiona
ujrzać	wjazd	ilustracja	jagielloński
przedmieście	dialekt	najważniejszy	wujek
mieścić się	wjechać	dokładniej	kierowca
później	fiolet	średniowiecze	zwiedzanie
żołnierz	Turcja	osiedle	piękny
wspaniale	Liwia	taniec	świadek
Wielkopolska	wizja	dzieje	więc

Ćwiczenie 5. Proszę przeczytać tekst, wypisać wyrazy *i / j*, uzasadnić pisownię *i / j*, przetłumaczyć wyrazy na język ukraiński.

Hejnał Mariacki

Sama tradycja hejnału mariackiego liczy siedemset lat. O tym, dlaczego melodia hejnału nagle urywa się, jakby była nie zagrana do końca, głosi legenda: Kościół Mariacki, mający dwie wieże, był miejscem ważnym dla miasta. Z wyższej, zwanej hejnalnicą, (która jest zarazem najwyższą wieżą w Krakowie) przed wiekami strażnik miejski trąbką dawał sygnał rano do otwierania, zaś wieczorem do zamykania bram

grodu. Ale nie tylko. Trąbił na alarm, gdy dostrzegł pożar lub zbliżającego się wroga. Gdy pewnego razu Tatarzy, którzy często napadali na polskie wsie i miasteczka, doszli aż pod Kraków, strażnik zaczął grać hejnał. Zdążono zamknąć bramy miejskie, ale tatarska strzała przeszła gardło hejnalisty, nim skończył melodię. Na pamiątkę tego zdarzenia melodia już zawsze urywa się. Czy trębacz stał na Wieży Mariackiej, czy na jednej z wież muru obronnego, tego już nie wiadomo.

Czy jest to tylko legenda, tego zapewne się nie dowiemy. Wiemy, że “od zawsze”, co godzinę, w dzień i w nocy, w cztery strony świata płynie z wyższej wieży Kościoła Mariackiego znana wszystkim Polakom melodia. Można jej wysłuchać z płyty krakowskiego Rynku. Słuchaczom Polskiego Radia już od 1927 roku hejnał mariacki sygnalizuje nadejście południa. Nie wszyscy wiedzą, że hejnał grany jest “na żywo”, a sygnał przekazywany jest do radia przy pomocy starej tuby, przypominającej stare patefony.

Правопис слів зі сполученнями kie, gie, ke, ge, kę, gę

1. «kie», «gie», «kę», «gę» w wyrazach rodzimych .

W wyrazach rodzimych nie występują połączenia głoskowe *ke, ge*, a tylko *kie, gie* np.: *kiedy, Kielce, sukienka, okienko, bagienko, węgiel, ogień*. W wyrazach rodzimych natomiast często spotykamy grupy *kę, gę*: *kępa, piekę, gęba, gęsty, gęś* oraz w formach deklinacyjnych takich wyrazów jak: *ręka – rękę, noga – nogę*.

2. W wyrazach zapożyczonych, ale już dawno przyswojonych, piszemy *kie*: *blankiet, bankiet, bukiet, cukier, lakier, rakiet*. W wyrazach mniej przyswojonych piszemy *ke*: *dżokej, dżokejka, hokej, kefir, kelner, poker, spiker*.

3. «gie», «ge» w wyrazach zapożyczonych:

- *agent, algebra, legenda, Genewa, tragedia*;
- w nazwach własnych pochodzenia litewskiego: *Jagiello, Olgierd, Giedymin*;
- w rzeczownikach pospolitych zakończonych w M. na *-giel, -gier, -gierz*: *magiel, rygiel, żagiel, szwagier, pręgierz* oraz w wyrazach pochodnych;
- w wyrazach: *Algieria, Algierczyk, Algierka, algierka (rodzaj płaszcza), Angielka, angielski, giełda, giermek, Giewont, higiena* i pochodnych;

– w zapożyczeniach grecko-łacińskich, zaczynających się na *gen-*, *geo*: *geneza*, *genetyka*, *geografia*, *geometria*, *geologia*.

Ćwiczenia

Ćwiczenia 1. *Przepisać poniżej podane teksty uzupełniając wyrazy brakującymi literami.*

1) Fryderyk Chopin to g...nialny kompozytor polski. G...newa jest jednym z miast Szwajcarii. Na g...łdzie znajdowały się samochody różnych marek. Spik...r zapowiedział wyświetlenie dokumentalnego filmu o leg...ndarnym podróżniku i g...ografie – Amundsenie. Trener zasugerował hok...istom, by bardziej uważali w obronie.

2) G...nerał przybył na uroczystą przysięg... żołnierzy. Ag...ncja handlu nieruchomościami znajduje się przy ulicy Argentyńskiej. Wejście na G...wont nie jest łatwe. Razem z Mark...m, Jank...m i Piotrk...m odbyłem przejażdżkę z bieg...m Wisły. Chorąg...,wka na dachu wskazywała k...runek wiatru.

3) Alg...rczyk to obywatel Alg...rii. Po dynastii Piastów panowała w Polsce dynastia Jag...lonów. Na bank...cie zorganizowanym z okazji zakończenia eliminacji w hok...ju na lodzie k...lnerzy mieli dużo pracy. G...sty wykonywane przez spik...ra telewizyjnego dla ludzi niesłyszących nic mi nie mówią. Porozumiewam się z Romk...m na piśmie.

4) Kiedy uczestnicy obozu wędrownego zbliżali się do k...mpingu, zaczął padać g...sty deszcz. Przyspieszyli kroku i zdążyli wejść na teren k...mpingu przed burzą. W bufecie k...lnerka podała im k...baski z różną, hamburgery, k...ks i gorącą herbatę. G...nek zamówił dla siebie dodatkowo k...fir.

Ćwiczenia 2. *Obok podanych wyrazów napisać wyrazy z nimi spokrewnione, które piszą się również przez -kie-.*

cukier – cukierek, cukiernia

blankiet –

bukiet –

kaszkieta –

Kielce –

kiełb –

kiełbasa –

kiełek –

kiep –

bankiet –

lakier –

okiełznać –

okienko –

pakiet –

rzodkiew –

siekiera –

żakiet –

rakieta –

Ćwiczenia 3. *Zastosować w zdaniach podane niżej wyrazy, zwrócić uwagę na ich zakończenia.*

Blagier, cyngiel, figiel, kręgiel, pocięgiel, węgiel, Węgiel, żagiel.

Правопис часток -by, -bym, -byś, -byśmy, -byście

Pamiętaj, że cząstki *-by, -bym, -byś, -byśmy, -byście* piszemy **łącznie**:

– z osobowymi formami czasowników, np.: *przyszlibyśmy, należałoby, wziąłbyś,*

– ze spójnikami i partykułami oraz z wyrazami pełniącymi rolę spójników i partykuł, np.: *aby, żeby, gdyby, jeżeliby.*

Cząstki *by, bym, byś, byśmy, byście* piszemy **rozdzielnie**:

– po nieosobowych formach czasownika, np.: *powiedziano by, zajęto by;*

– po innych częściach mowy, np.: *gdzie by, dlaczego by, tam by, tak by.*

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Proszę otworzyć nawias, pisząc cząstki -by, -bym, -byś, -byśmy, -byście łącznie lub rozdzielnie.*

1. Gdy(bym) miał czas, przeczytał bym od razu tę książkę.

2. Gdy(bym) miał czas, był(bym) przeczytał tę książkę od razu.

3. Miał(byś) więcej przyjaciół, gdy(byś) nie był taki nieufny.

4. Czekali(byśmy) na was dłużej, gdy(by) nie zaczął padać deszcz.
5. Choć(by) nie wiem, jak się zmieniła, poznał(bym) ją na końcu świata po głosie.
6. Jak(byście) wiedzieli, że przyjedziemy, posprząтали(byście) tu trochę.
7. Gdy(bym) wiedziała, że to ślimaki, nigdy(bym) ich nie spróbowała.
8. Gdy(by) miał talent, był(by) artystą.
9. Gdy(bym) wiedziała, że przyjdą goście, upiekła(bym) ciasto.
10. Gdy(byście) potrzebowali pieniędzy, pracowali(byście) więcej.
11. Gdy(by) znały dobrze te reguły, mylili(byście) się o wiele rzadziej.
12. Gdy(by) dziadek miał zdrowe serce, pojechał(by) z nami w góry.
13. Gdy(byście) wcześniej wyszły z domu, zdążyli(byście) na ten autobus.
14. Gdy(bym) zabrała mniej ubrań, miała(bym) lżejszą walizkę.
15. Gdy(byś) znała go lepiej, nie żartowała(byś) z niego.

Ćwiczenie 2. *Proszę otworzyć nawias, pisząc cząstki -by, -bym, -byś, -byśmy, -byście łącznie lub rozdzielnie. Uzysadnij pisownię.*

1. Gdy(by) nie zjedli tej sałatki, nie czuli(byście) się tak źle.
2. Gdy(byś) znał angielski, mogliby cię zaprosić do Anglii.
3. Czy mógł(bym) przyjść jutro?
4. Mógł(bym) ci kupić samochód.
5. Gdy(by) w niedzielę było ładnie, wyjechał(bym) nad rzekę.
6. Gdy(by) mu lektor dobrze wytłumaczył, zrozumiał(by) wszystko o co chodziło.
7. Jeździł(bym) publicznymi środkami transportu i wtedy wiedział(bym) co to znaczy.
8. Zadzwoił(bym) do waszych znajomych i dowiedział(bym) się o waszych problemach.
9. Przekonali(byście) mnie do wyjazdu nad morze i poznał(bym) nasze wybrzeże.
10. Gdy(bym) zgubił portmonetkę, musiałbym pożyczyć pieniądze.
11. Gdy(bym) ja miała skrzydełka jak gąska, poleciała(bym) ja za Jaśkiem do Śląska.
12. Gdy (by) zaszła potrzeba, do mnie można pisać, jak się umówiliśmy, na adres p. Jadzi.

13. Któż(by) inny, jak nie amerykańscy naukowcy, postanowili zbadać predyspozycje i wyniki dziewcząt i chłopców w naukach ścisłych.

14. Był(bym) zadowolony, gdyby w lipcu mógł przebywać w Trójmieście w Zatoce Gdańskiej.

15. Warto(by) przekonać rodziców do wyjazdu na urlop na wybrzeże.

Ćwiczenie 3. *Przotę otworzyć nawias i sprawdzić pisownie -by, -bym, -byś, -byśmy, -byście za pomocą słownika ortograficznego. Ułóż mały słowniczek. Przetłumacz wyrazy na język ukraiński.*

było(by)	trzeba(by)	czyż(by)
chciał(bym)	pomyślało(by)	jeśli(by)
chciało(by) się	warto(by)	niech(by)
można(by)	siedział(bym)	wiedział(bym)
miał(by)	załatwiono(by)	musiał(bym)
należało(by)	zamknięto(by)	leciał(by)

Частка *nie*- з різними частинами мови

Przeczenie *nie* piszemy **łącznie**:

– z rzeczownikami, np.: *niepokój, niebezpieczeństwo*;

– z przymiotnikami w stopniu równym, np.: *niedobry, niezły*;

Uwaga: Rzeczowniki i przymiotniki piszemy z *nie* rozdzielnie, gdy wskazuje na to treść zdania, zawierająca przeciwstawienie: *Nie zgoda tu panowała, ale złość. Nie przyjaciel to, lecz wróg. Nie cierpliwy to człowiek, ale nerwowy. Nie dobry lecz najlepszy;*

– przysłówki pochodzące od przymiotników w stopniu równym piszemy z *nie* razem: np.: *niespokojnie, niechętnie niedobrze, niezłe*;

– w wyrazach: *niejeden (wielu), niewiele (trochę), niejaki (pewien), niektorzy (nie każdy), niekiedy (czasem), niezbyt, nieraz (często), niedowidzieć, niepokoić, niedomagać, niecierpliwić się, nienawidzić, niewolić (*nie* nie jest tu przeczeniem)*.

Przeczenie *nie* piszemy **rozdzielnie**:

– ze wszystkimi formami czasowników oraz wyrazami o znaczeniu czasownikowym, np.: *nie czytam, nie potwierdzono, nie brak, nie można* (z wyjątkiem imiesłówów przymiotnikowych użytych w znaczeniu przymiotnika, np.: *nieoceniony (drogi), niepalący (z zasady), nieokrzesany*);

– z przymiotnikami i przysłówkami w stopniu wyższym i najwyższym, np.: *nie droższy, nie najlepszy, nie drożej, nie najlepiej, nie najszybciej, nie wyżej, nie najwyższej, nie mniej* (z akcentem na *mniej*) np. *Nie mniej jak godziną minęło od naszej rozmowy*. Jednak przysłówki *niemniej (mimo to)* (z akcentem na *nie*) ma pisownię łączną: *Wiele było przeszkód przed tobą, niemniej wyszedłeś zwycięsko*;

– z przysłówkami utworzonymi nie od przymiotników, np.: *nie bardzo, nie tylko, nie zawsze, nie dosyć, nie całkiem, nie dziś, nie teraz, nie tu, nie wczoraj, nie zaraz*;

– z liczebnikami i zaimkami, np.: *nie raz, nie dwa, nie kilka, nie pierwsza, nie jeden, nie sto, nie ja, nie twoja*.

Wyjątki: *niejeden* (wielu), *niejaki, niektóry, poniektóry, nieco, niewiele, niewielu*.

– ze wszystkimi częściami mowy, jeśli wyrażają wyraźne lub domyślne przeciwstawianie, np.: *nie mądrzej, ale głupio; nie dobry, lecz zły; nie przyjaciel, lecz wrog*.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Przepisać i dopisać wybrane z ramki przymiotniki odpowiadające podanym niżej znaczeniom. Podkreślić wszystkie wyrazy z partykułą **nie** i uzasadnić ich łączną lub rozdzielną pisownię.*

niespokojny, nieboleśny, nieżyczliwy, nieatrakcyjny, niedrogi, nieapetyczny, niekorzystny, niedrapieżny, nieodpowiedni, niewrażliwy, niecierpliwy, nieopanowany, niepospolity

1) nie wzbudzający zainteresowania –

2) nie zachowujący spokoju –

- 3) nie sprawiający bólu –
- 4) nie mający wysokiej ceny –
- 5) nie okazujący życzliwości –
- 6) nie przynoszący korzyści –
- 7) nie zachęcający do jedzenia –
- 8) nie napadający na inne zwierzęta –
- 9) nieczuły –
- 10) niedobry –
- 12) nieźrównoważony –
- 13) niewytrzymały na coś –

Ćwiczenie 2. *Do niżej podanych form czasowników dopisać partykułę **nie**.*

nadawał się	wychodzący
przeszkadzać	chcąc
byłoby	ubrany
ma	żądając
dbał	krępować
minęło	martwić się
wahał się	wychodź
zagarnęli	wyszedłbym

Ćwiczenie 3. *Przepisać podane przysłowia. Pisząc, dodawać partykułę **nie** łącznie lub rozdzielnie.*

1. ...daleko pada jabłko od jabłoni.
2. Powiedziały jaskółki, że ... dobre są spółki.
3. Ani na wsi, ani w mieście ... trzeba wierzyć niewieście.
4. ... mój wóz, ... będzie mnie wiozł.
5. ... taki wilk straszny, jak go malują.
6. ...szczęścia chodzą po ludziach.
7. Na upór ... ma lekarstwa.

Ćwiczenie 4. Zapisać zwroty utworzone z niżej podanych wyrazów i następujących czasowników zaprzeczonych z ramki.

nie umiem, nie wychodź, nie trać, nie trzeba, nie wygracie, nie oszczędzasz, nie krój,
nie poszedłem, nie przynosić, nie będziecie, nie odniósłbym, nie nauczysz się

.....czasu	... zawodu
.....prądumeczu
... sprzątać nagrodzeni
..... do kina za cienko
.. ...z warsztatu zwycięstwa
.....się spieszyć wstydu

Ćwiczenie 5. Przepisać podane czasowniki i dopisać odpowiednie przysłówki z ramki. Uzasadnić ich łączną lub rozdzielną pisownię z partykułą *nie*.

nieważnie, niewolniczo, nie wszędzie, nie dzisiaj, niezamożnie, niedokładnie,
niełatwo, nie bardzo, nie stąd, nie całkiem, nie zaraz, niepoprawnie

zachował się lubił
mówiłbywał
wykonałpochodzi
trzymał się wyjeżdżam
wyglądał wrócę
rezygnował wyzdrowiał

Ćwiczenie 6. Przepisać podane poniżej czasowniki i od każdego utworzyć rzeczownik z przeczeniem (pisane łącznie).

nie palić – niepalenie	nie płacić –
nie dostrzegać –	nie gromadzić –
nie dotykać –	nie zgadzać się –
nie rozmawiać –	nie istnieć –

Ćwiczenie 7. *Przepisać poniższe zdania, uwzględniając prawidłową pisownię przeczenia.*

Uczyły się (nie)bardzo chętnie. (Nie)uważnie przepisywały z tablicy, (nie)czytały lektury. (Nie)uwaga ich była tak duża, że niczego (nie)pamiętały. Była więc (nie)dobra sytuacja i mogło się (nie)najlepiej skończyć. (Nie)uków (nie)będą chcieli trzymać w sklepach. Jeśli (nie)mamy przyjaciół, znaczy, że (nie)umiemy żyć z ludźmi. Warunki pracy były (nie)najgorsze, lecz atmosfera (nie)miła. (Nie)dotrzymanie słowa (nie)może ujść bezkarnie. (Nie)chęć jego była widoczna, (nie)nawidził otoczenia, choć był (nie)lepszy od innych.

Ćwiczenie 8. *Przeczytaj podane niżej przysłowia i cytaty, wypisz wyrazy z przeczeniem nie. Sprawdź pisownię wyrazów z przeczeniem nie za pomocą słownika ortograficznego.*

1. (Nie)pokój jest zegarem, on czas luziom stwarza.
2. Kto umorzył (nie)pokój, wnet i czas umarza.
3. (Nie)znajomość prawa szkodzi.
4. (Nie)wdzięczność jest zapłatą świata.
5. (Nie)raz zdarza się, że za dobroć (nie)wdzięcznością płacą.
6. Prawdziwego przyjaciela poznaje się w (nie)szczęściu.
7. Szczerłość rodzi (nie)nawiść, ustępliwość przyjaciół.
8. Kropla drąży nie siłą, lecz ciągłym padaniem.
9. Słowo (nie)strzała, a głębiej może zranić.
10. (Nie)czas żałować róż, gdy płoną lasy.
11. Wielkie cierpienia są (nie)me.
12. (Nie)święci garnki lepią.
13. Bez pracy (nie)ma kołaczy.
14. Być albo (nie)być, oto jest pytanie.
15. Cała mądrość (nie)mieści się w jednej głowie.

Ćwiczenie 9. *Przeczytaj podane niżej przysłowia i cytaty, wypisz wyrazy z przeczeniem **nie**. Sprawdź pisownię wyrazów z przeczeniem **nie** za pomocą słownika ortograficznego.*

1. Co się odwlecze, to (nie)uciecze.
2. Czego Jaś się (nie)nauczy, tego Jan nie będzie umiał.
3. Gust (nie)podlega dyskusji.
4. Jeżeli (nie)ma pieniędzy, to i chleb jest drogi.
5. Kłamstwo (nie)ma nóg.
6. Kto nie ryzykuje, ten nic (nie)ma.
7. Natura (nie)znosi próżni.
8. (Nie)było nas, był las, (nie)będzie nas, będzie las.
9. (Nie)wywołuj wilka z lasu.
10. (Nie)wrywaj się na przód, (nie)zostawaj na końcu, trzymaj się środka.
11. (Nie)rób drugiemu, co tobie (nie)miłe.
12. (Nie)działaj pochopnie.
12. Nikt (nie)jest prorokiem we własnej ojczyźnie.
14. Nikt (nie)ponosi kary za swoje myśli.
15. Od jednego cięcia drzewo (nie)pada.

Ćwiczenie 10. *Proszę przepisać podany niżej zestaw zdań i uzasadnić pisownie wyrazów z przeczeniem **nie**.*

1. (Nie)pogoda utrzymywała się już kilka dni.
2. (Nie)pogoda była przyczyną wypadku, lecz (nie)ostrożna jazda.
3. (Nie)pokój widoczny był na jego twarzy.
4. (Nie)pokój, lecz wojna niesie ze sobą (nie)zliczoną ilość tragedii.
5. (Nie)dzisiaj i nie jutro załatwimy tę sprawę.
6. (Nie)zbyt dobrze zrozumiałem jego wypowiedź.
7. Opowiedział (nie)bywałą historię.
8. (Nie)zdecydowany kierowca spowodował wstrzymanie ruchu na skrzyżowaniu.
9. Prognoza pogody była dla nas (nie)pomyślna.

10. Jest uczniem (nie) lepszym od ciebie, ale i (nie)gorszym.
11. (Nie)zmiernie cieszę się z tego spotkania.
12. (Nie)znacznie obniżyła się temperatura u chorego.
13. (Nie)śmiało zgłosił swoją propozycję.
14. (Nie)zwykle ciepło przyjęliśmy gości.
15. (Nie)spokojnie spojrział na zegar stojący na niedużej szafie.

Ćwiczenie 11. *Proszę uzasadnić pisownie wyrazów z **nie**.*

1. (Nie)mam dziś chęci na jazdę rowerem.
2. Nikt (nie)wykonał ruchu, (nie)powiedział słowa.
3. (Nie)mogę spełnić twej prośby.
4. (Nie) możesz (nie)przestrzegać przepisów drogowych.
5. Strzeż się, byś (nie)upadł.
6. Tchoźliwe serce (nie)zdobywa pięknej kobiety.
7. Wiek (nie)chroni przed głupotą, broda mędrcom (nie)czyni.
8. (Nie)taki diabeł straszny, jak go malują.
9. Jeszcze to (nie)ostatni wieczór.
10. (Nie)kiedy i Homer się zdrzemie.
11. Dobro (nie)prawnie nabyte, (nie)daje pomyślności.
12. Na rodziny łonie dobrze, lecz (nie)długo.
13. (Nie)łatwo człowiekowi poznać myśli i zamiary drugiego człowieka.
14. (Nie) od razu Kraków zbudowano.
15. (Nie) wszystko złoto, co się świeci.

Ćwiczenie 12. *Przepisz i uzupełnij czasownikami zaprzeczonymi z ramki.*

nie miałem, nie umiem, nie jadłem, nie odczuwać, nie spałam, nie obraziliśmy się, nie zagraża, nie zdążyliście, nie znałeś
--

Wzór: nie miałem nadziei

– cały dzień

- całą noc
- grać na skrzypcach
- na ciebie
- otoczeniu
- nikogo
- na pociąg
- litości

Ćwiczenie 13. *Proszę przepisać wyrazy, odpowiednio pisząc je łącznie lub rozdzielnie.*

Ułóż mały słowniczek. Przetłumacz na język ukraiński.

(nie)bezpieczeństwo	(nie)chcący	(nie)bawem
(nie)chęć	(nie)trudno	(nie)co
(nie)palenie	(nie)cieplej	(nie)jaki
(nie) pewność	(nie)lepiej	(nie)spół
(nie)szczęście	(nie)bardzo	(nie)jeden
(nie)uwaga	(nie)wyraźnie	(nie)raz
(nie)ciężki	(nie)całkiem	(nie)mam
(nie)gotowy	(nie)dość	(nie)mieć
(nie)jasny	(nie)dziś	(nie)podobna
(nie)śmiały	(nie)ładnie	(nie)powinien
(nie)cieplejszy	(nie)ja	(nie)dowiedzieć
(nie)lepszy	(nie)mój	(nie)wiadomo
(nie)najlepszy	(nie)tamten	(nie)nawidzić
(nie)domagać	(nie)spotkawszy	(nie)pokoić

Складні прийменники. Прийменникові слова

Łącznie piszemy:

– przyimki złożone z samych przyimków, np.: *ponad* (*po + nad*), *popod*, *poprzez*, *spod*, *spoza*, *zza*;

– przyimki złożone z przyimka i części rzeczownikowej *bok*, *czas*, *koło*, (*koła*), *okół*, *miast*, *między*, *śród*, *wnątrz*, np.: *obok*, *podczas*, *około*, (*dookoła*), *zamiast*, *spomiędzy*, *pośród*, *zewnątrz*;

Razem też piszemy przyimki: *wbrew*, *wespół*, *wskutek*, *zewsząd*.

– wyrażenia przyimkowe, których pisownia została ustalona tradycją, np.: *dlatego*, *dlatego*, *naprzód*.

Inne przyimki złożone piszemy rozdzielnie, np.: *na skutek*, *przy pomocy*, *w celu*, *z powodu*, *na wprost*, *z zewnątrz*.

Wyrażenia przyimkowe piszemy zasadniczo **rozdzielnie**, np.: *bez liku*, *bez reszty*, *do woli*, *mimo to*, *na co dzień*, *do widzenia*, *na szczęście*, *po południu*, *z powodu*, *za mąż*, *ponad siły*, *w prawo*. Rozdzielnie piszemy:

– przyimki z rzeczownikami, np.: *od rana*;

– przyimki z przymiotnikami, np.: *za mały*;

– przyimki z przysłówkami, np.: *po cichu*;

– przyimki z liczebnikami, np.: *bez dwu*;

– przyimki z zaimkami, np.: *nade mną*.

Są wyrażenia przyimkowe, które piszemy na skutek tradycji łącznie. Stanowią one grupę około 70 wyjątków:

dlaboga	nazad	wciąż
dlatego	nazbyt	wkrótce
dlatego	nieomal	wonczas
dopóty	niezadługo	wówczas
dopóki	niespełna	wprawdzie
doprawdy	oto	wniebogłosy
dotychczas	otóż	wprost

mimochodem	podczas	wprzód (najpierw)
nadal	podówczas	wraz
nadaremnie	pokrótce	wreszcie
nadto	pomaleńku	wspak
nadzwyczaj	pomału	wtem
naonczas	ponadto	wtenczas
naówczas	poniewczasie	wszerz
naprawdę	popojutrze	wzwyż
naprzód	pośrodku	zaledwie
nareszcie	potem	zanadto
naraz	powoli	zanim
natenczas	pospołu	zapewne
naumyślnie	przedtem	zaraz
nawzajem	przedwczoraj	zarazem

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Podane niżej wyrażenia przyimkowe przepisać w czterech grupach: w punkcie a) z przyimkiem *po*, w punkcie b) z przyimkiem *w*, w punkcie c) z przyimkiem *z*, w punkcie d) z przyimkiem *za*. Podkreślić te wyrażenia, którymi często się posługujemy. Uzasadnić ich pisownię.*

Po co, w bród, z cicha, za co, za darmo, z nagłą, w zamian, po nowemu, w środku, z wolna, za pomocą, z lekka, w razie, po południu, po prostu, z czasem, z rzadka, za świeża, za dużo, po cichu, w czas, z koleje za widno, po koleje w ogóle, z początkiem, w dał, za bezcen, za mało, po dawnemu, za dnia, z przeciwka, z powrotem, za mąż, w poprzek, za pan brat, w przeddzień, za krótko, po polsku, z pewnością, po prawdzie.

Ćwiczenie 2. *Przepisać zdania. Uzasadnić łączną lub rozdzielną pisownię wyróżnionych wyrażen przyimkowych, podając ich znaczenie.*

(W) tym lesie nie ma dzików. (W) tem coś poruszyło się w gęstwinie. (Za) pewne był to dzik. Wiadomość, uważana (za)pewną, okazała się nieprawdziwa. Cały peleton ruszył (na)przód. Ryszard Surkowski wysunął się (na)przód peletonu. Najpierw

przeczytam lekturę, a (po)tem obejrze transmisję z meczu. (Po)tym meczu spodziewam się wielu niespodzianek. (Nie)(za)długo rozpoczną się igrzyska olimpijskie. Muzyki bigbitowej słuchaj (nie)(za)długo.(Na) raz spotkało ich wielkie szczęście. Benzyny starczy tylko (na)raz. Zaraz wyjedziemy, ale (przed)tem jeszcze sprawdzę, czy wyłączyłam żelazko. Nie mogłem się uchronić (przed)tym wypadkiem.

Ćwiczenie 3. *Z podanych niżej czasowników i odpowiednich wyrażen przyimkowych wybranych z ramki utworzyć i zapisać zwroty. Podkreślić wyrażenia przyimkowe*

na oścież, na jaw, w zamian, na płask, na opak, na wznak, na ślepo, wszerek, wzwyż, wzdłuż, na skos, wpływ, z naprzeciwka, na raty, po macoszemu, na stale, po polsku

Wyjść ..., dać ..., otworzyć ..., rozumieć ..., położyć ..., trafić ..., przewrócić się ... , skakać ..., ciąć ..., rozciągnąć ..., iść ..., przepłynąć ..., kupować ..., nądzieżdżać ..., mieszkać ..., traktować ..., mówić

Ćwiczenie 4. *Uzupełnić podane zdania następującymi przyimkami: w tym, wtem, za pewne, naraz, na raz.*

1. ... domu mieszkała Maria Dąbrowska.
2. ... drzwi zamknęły się z hukiem.
3. ... rozumiesz swego przyjaciela.
4. Uważał to
5. ... zerwał się wiatr.
6. Zjadł dwa talerze zupy... .

Ćwiczenie 5. *Przepisać podane wyrazy lub wyrażenia i dopisać odpowiednio dobrane z ramki wyrażenia przyimkowe o podobnym znaczeniu.*

zazwyczaj, nazbyt, na wespół, naumyślnie, na wskroś, na odwrót, na zawsze, po prostu, nawzajem, naprawdę, na pozór, nadaremnie, na poprzek, od razu, donikąd, w ogóle, na domiar, nadzwyczaj, nad wyraz, na kształt

nadmiernie –	przeważnie –
niezupełnie –	przeciwnie –
na stałe –	niemimowołnie –
na wylot –	wzajemnie –
wprost –	pozornie –
w istocie –	na próżno –
poprzecznie –	na poczekaniu –
nigdzie –	w sumie –
na dodatek –	niezwykłe –
w wysokim stopniu –	na podobieństwo –

Ćwiczenie 6. *Proszę przepisać przyimki złożone i ułożyć mały słowniczek.*

obok

około – dookoła, naokoło, wkoło, wokoło

ponad – sponad, znad

podczas

pomiędzy– spomiędzy

popod – spod

poprzez

pośród

poza – spoza, zza

sprzed

wewnątrz – zewnątrz

Ćwiczenie 7. *Przepisać i dopisać odpowiednio dobrane z ramki wyrażenia o znaczeniu przeciwstawnym.*

na pewno, za darmo, na starość, za mało, z grubsza, po cichu, w środku, w ogóle, na prędko, bez namysłu

za pieniądze –

bez pewności –

za młodu –	za dużo –
dokładnie –	głośno –
na zewnątrz –	w szczególności –
bez pośpiechu –	z rozmysłem –

Ćwiczenie 8. Do podanych niżej wyrażen dopisać wyrażenia przyimkowe bliskoznaczne.

nadaremnie –	na dodatek –
wzajemnie –	w środku –
na wskroś –	w wysokim stopniu –
natychmiast –	z przeciwnej strony –
na podobieństwo –	bez zastanowienia –
na stale –	bez zapłaty –

Ćwiczenie 9. *Zastosować w zdaniach następujące przyimki złożone.*

Naprzeciw, pomiędzy, pomimo, ponad, popod, poprzez,, spoza, spod, spomiędzy, spopod, sprzed, znad, zza

Ćwiczenie 10. *Proszę wstawić z ramki przyimki złożone lub wyrażenia przyimkowe.*

dopóki, odkąd, naokoło, skąd, podczas, spod, którędy, dopóty, zanim, obok, nieduży

1. (...) nie nauczysz się czekać, nie odnajdziesz spokoju.
2. (...) zapuścił brodę, stał się bardziej ponury.
3. (...) tego jak Maciek się kąpie, sprawdź mu zadanie.
4. (...) byśmy nie poszli, i tak przemoczymy buty.
5. Patrzyliśmy stąd (...), widać było wejście do domu.
6. Wczoraj (...) nosa uciekł mi autobus.
7. (...) pochodzi jej ojciec?
8. (...) wróci ojciec, muszę z tobą porozmawiać.

9. (...) naszego Uniwersytetu jest nieduży park.
10. (...) dzban wodę nosi, dopóki się ucho nie urwie.
11. (...) wakacji byliśmy w górach.

Правопис префіксів *bez-, roz-, z-, (s-, ś-), wez-, wz-, (wes-, ws-)*

W przedrostkach *bez-, roz-* zawsze piszemy *z*, bez względu na wymowę, np.: *rozbudowa, rozkładać, rozkwitać, bezbronny, bezpieczny, bezpodstawny*.

W przedrostkach *z-, s-, ś-, wez-, wz-, (wes-, ws-)* piszemy *z, s* lub *ś* na ogół zgodnie z wymową, np.: *zgłosić, zranić, skrócić, sfilmować, schudnąć, sciągać, ścierać, wzbierać, wzgardzić, wezbranie, wspierać, wspieranie, wesprzeć*.

Zapamiętaj:

- nie zależnie od wymowy zawsze występuje przedrostek *z* a nie *ź*, np.: *działać, zdziwaczęć, zdzierać, zdziwienie, zdziczenie*;
- wyjątkowo bez względu na wymowę piszemy zawsze przedrostek *z-* przed samogłoskami, spółgłoskami dźwięcznymi, przed literą *h* oraz przed *s, si, sz*, np.: *zanalizować, zużyć; zgłodnieć, zmontować, złożyć, zrozumieć; zharmonizować, zhardzieć, zhańbić; zsumować, zasadzać, zsyłać, zsiwieć, zsiekać, zsiadłe, zszatkować, zszyć, zszedł*;
- literę *s* piszemy przed literami oznaczającymi spółgłoski bezdźwięczne: *p, f, t, k, c, cz, ch* (*splynąć, sfrunąć, stopić, skalać, szesać, schować*); *ś* piszemy przed połączeniem liter *ci* (oznaczającym spółgłoskę *ć*) oraz *ć* (*ścinać, sciągać, ściszać*);
- przedrostki *wz-, wez-, ws-, wes-* kończą się na *z* lub *s* zależnie od wymowy, np.: *wzlecieć, wezbrać, wspinać, westchnąć*;
- na początku wyrazów występują cząstki *spół-* i *współ-* : *spółka, spółdzielnia, współczesny, wspólny*

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Przepisz podane wyrażenia i dopisz pokrewne im przymiotniki z ramki. Podkreśl przedrostek w przymiotnikach i ustnie uzasadnij jego pisownię. Ułóż mały słowniczek.*

bezelowy, bezideowy, bezskuteczny, bezwstydnny, bezsenny, bezcenny,
 bezdźwięczny, bezbronny, bezsilny, bezpański, bezdenny, bezgraniczny,
 bezlitosny, bezwolny, bezimienny, bezdomny

bez celu –	bez dźwięku –
bez ceny –	bez idei –
bez broni –	bez granic –
bez skutku –	bez wstydu –
bez pana –	bez domu –
bez dna –	bez snu –
bez siły –	bez woli –
bez litości –	bez imienia –

Ćwiczenie 2. Proszę przepisać podane niżej wyrazy i uzasadnić pisownie wyrazów z przedrostkami bez-, roz-, s-, ś-, z-, ws-, wz-, (wes-, wez-), ułożyć mały słowniczek i przetłumaczyć na język ukraiński.

rozchmurzyć	bezkształtny	bezpłatny
rozkładać	bezpieczny	bezsilny
schlebiać	rozkruszyć	bezszykownie
schronienie	rozkwit	bezzstronny
ściąć	schudnąć	rozprzedaż
ściągać	szczepić	rozsądek
zdziwić	skrzywdzić	rozstanie
zharmonizować	ścierać	rozstrajać
wstrzymać	ścieśnić	rozstrzelać
wzburzyć	zsadzić	spalić
wznieść	zsiąść	spróbować
bezzwrotny	wesprzeć	stchórzyć
rozsunąć	westchnąć	strząsnąć

rozsytać	beztroski	stwierdzić
zsypać	bezzwłocznie	stworzyć
zszywać	wezbrać	wezwać

Ćwiczenie 3. Wyjaśnić pisownię następujących wyrazów i użyć je w krótkich zdaniach.

Zburzyć, skosić, schronić się, stworzyć, śmiać się, zsinieć, spowodować, spieszyć, zrębać, znieść, zgnieść, strząsać, zwinąć.

Ćwiczenie 4. Dopisać odpowiednie przedrostki do następujących wyrazów.

...cisnął, ...wiódł, ...gadł, ...brzydł, ...ziąbł, ...sunął, ...pisał, ...kazał, ...postrzegł, ...ciął, ...krzyczał, ...tworzył, ...tarł, ...ciosał, ...hardział, ...żął.

Ćwiczenie 5. Ułożyć zdania z niżej podanymi wyrazami i zwrócić uwagę na ich wymowę.

Bezśloneczny, bezsilny, bezstronny, bezsporny, bezpieczny.

Ćwiczenie 6. Podane poniżej wyrazy połączyć z przedrostkiem z- i odpowiednio je zapisać.

cedzić	chronić	chwycić	kroić
zółknąć	siadać	sumować	błądzić
chodzić	mieszkać	sypać	szatkować
korzystać	pamiętać	ciąć	ważyć
trzaskać	hańbić	tworzyć	szargać
ciemnieć	drapać	ciągnąć	tchórzyć

Ćwiczenie 7. Do podanych poniżej wyrazów utworzyć pokrewne za pomocą przedrostków z-, s-, ś-.

Wiązać, fałszować, sięść, harmonizować, cały, trawić, płacić, korzystać, formować, ciemnieć.

Ćwiczenie 8. Przepisać poniżej podane wyrazy, odpowiednio je uzupełniając.

ro...szczepić	ro...bić
ro...sunąć	be...żenny
be...troski	ro...śmieszyć
ro...trąbić	ro...żyć
ro...sądek	ro...stawić
be...senny	ro...szarpać
ro...począć	be...słoneczny
ro...sunąć	be...sporny

Ćwiczenie 8. *Przepisać zdania, uzupełniając brakujące litery.*

1. Dom był be...stylowy, be...kształtny, trudno było znaleźć podobny.
2. Ro...strzygnięcie konkursu uczyniło go be...spornie zwyciężcą.
3. Nie mógł ro...sznurować butów, był be...silny, więc kolega doradził, żeby po prostu ro...ciął tasiemki.
4. Be...czelnie ro...tłukł naczynie.
5. Wreszcie udało mu się znaleźć mogiłę ro...strzelanych.
6. Droga ro...szerzała się, widok wydawał się be...kresny.
7. Polecono mu be...zwłocznie ro...stać się z chłopcami.

Правопис суфіксів

1. -ski, -ska, -zka

Tworząc przymiotniki na *-ski* od nazw o temacie zakończonym na *g, κ*, opuszczamy te spółgłoski, np.: *Malbork – malborski, Nowy Targ – nowotarski, Praga – praski, Norymberga – norymberski*.

W przymiotnikach piszemy zawsze zgodnie z wymową *-ski, -ska, -skie* bez względu na spółgłoskę tematu, od którego przymiotnik ten został utworzony, np.: *bliski (bliżej), niski (niżej), kaukaski (Kaukaz), francuski (Francuz)*.

W rzeczownikach pochodnych zachowuje się spółgłoska tematu, od którego zostały one utworzone, np.: *kolasa – kolaska, opasać się – opaska, waliza – walizka, bluza – bluzka, Francuz – Francuzka*.

2. **-cki, -dzki**

Przymiotniki kończą się przyrostkami **-cki**, jeżeli pochodzą od wyrazów, których temat zakończony jest na *t, k, c, cz*: *świat – świecki, gotyk – gotycki, kupiec – kupiecki, tkacz – tkacki*.

Przymiotniki otrzymują zakończenie **-dzki**, jeżeli tematy, od których pochodzą, kończą się na *d, di, dź*: *gromada – gromadzki, Irlandia – irlandzki, Łódź – łódzki*. Takie samo zakończenie otrzymują przymiotniki utworzone od nazw miejscowości kończących się na **-stadt**: *Darmstad – darmstadzki*.

3. **-ctwo, -dztwo**

Rzeczowniki zakończone na **-ctwo** tworzą się od wyrazów, których tematy kończą się na *t, k, cz, c*: *brat – bractwo, świadek – świadectwo, kupiec – kupiectwo*. Natomiast rzeczowniki na **-dztwo** tworzą się od wyrazów z tematem na *d, dz, dź*: *dowódca – dowództwo, sąsiad – sąsiedztwo, jasnowidz – jasnowidztwo, śledzić – śledztwo*. Od wyrazu *wychodzić* można utworzyć *wychodztwo* i *wychodźstwo*.

4. **-stwo, -wstwo**

W zakończeniach rzeczowników piszemy **-stwo** niezależnie od tematu wyrazu podstawowego: *niedołęga – niedołość, książę – księstwo, mąż – męstwo, zwycięzać – zwycięstwo*. Zakończenie rzeczowników **-wstwo** występuje wtedy, gdy pochodzą one od rzeczowników lub czasowników, w których to *w* należy do rdzenia: *szew-c – szewstwo, znaw-ca – znawstwo, ryby łow-ić – rybolówstwo, wykonaw-ca – wykonawstwo*.

5. **-wski**

W przymiotnikach takich jak: *ojcowski, uczniowski, myśliwski, krakowski warszawski*, oraz w nazwiskach np. *Kochanowski, Dąbrowski, Tomaszewski* piszemy zakończenie **-wski**, chociaż często nie słyszy się w wymowie tego *w*.

6. **-zca, -źca**

Rzeczowniki pochodzące od podanych czasowników mają zakończenie **-zca**, wbrew wymowie (*sca*): *zwycięzać - zwycięzca, znaleźć - znalazca, krzywo przysięgać - krzywoprzysięzca*. Jest też grupa wyrazów, które mają zakończenie **-źca**: *grabież - grabieżca, koło domu krążyć - domokrąźca*.

7. -śba, -źba

Rzeczowniki zakończone na **-śba, -źba** zachowują spółgłoskę rdzenia: *kos-ić – kośba, pros-ić – prośba, groz-ić – groźba, rzez-ać – rzeźba*.

8. Zakończenie **-szczyzna** piszemy w rzeczownikach pochodzących od przymiotników na **-ski**: *angielski - angielszczyzna, polski - polszczyzna*. **Wyjątek** *mężczyzna*. Zakończenie **-cczyzna** piszemy w rzeczownikach utworzonych od przymiotników na **-cki**: *turecki – Turecczyzna, białostocki – Białostoczczyzna*.

Zakończenie **-czyzna** mają rzeczowniki: *średniowieczna – średniowiecze, Kozaczyzna – Kozak, greczyzna – Grek, niemczyzna – Niemiec, krawieczyzna – krawiec, słowaczyzna – Słowak*.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Przepisz podane niżej nazwy geograficzne. Podkreśl w nich przymiotniki z zakończeniami: -ski, -dzki, -cki. Uzasadnij ustnie ich pisownie. Ułóż mały słowniczek i przetłumacz na język ukraiński.*

Ocean Atlantycki	województwo białostockie
Morze Bałtyckie	Pusza Kampiniowa
Półwysep Jutlandzki	Morze Egejskie
Pogórze Karpackie	Morze Azowskie
Nizina Mazowiecka	Nizina Francuska
Puszcza Niepołomska	Góry Skandynawskie
Przedgórze Sudeckie	Zatoka Gdańska
Wzgórza Trzebnickie	Wyżyna Lubelska
Zagłębie Donieckie	Jezioro Rożnowskie
Kanał Augustowski	Pustynia Libijska

Ćwiczenie 2. *Przepisz podane niżej rzeczowniki i dopisz po jednym przymiotniku pokrewnym z ramki. Podkreśl w rzeczownikach litery uzasadniające pisownię -dzki w zakończeniach przymiotników.*

gromadzki, ludzki, grodzki, inwalidzki, wojewódzki, sąsiedzki, łódzki, szwedzki, grunwaldzki, sieradzki, grenlandzki, beskidzki

gromada –

Łódź –

inwalida –

Sieradz –

ludzie –

Grunwald

gród –

Szwed –

sąsiad –

Grenlandia –

wojewoda –

Beskid –

Ćwiczenie 3. *Przepisz podane niżej związki wyrazowe. Podkreśl zakończenia -cki w przymiotnikach, -stwo w rzeczownikach i uzasadnij ustnie ich pisownię.*

prostacki zwyczaj

zamek gotycki

warsztat tkacki

wycinanka łowiecka

stół krawiecki

wielkie ubóstwo

sieci rybackie

mnóstwo pieniędzy

stołówka studencka

ciekawe towarzystwo

szkoła świecka

niewielkie zwycięstwo

głowa kupiecka

niedoleństwo inwalidy

piwo żywieckie

porzucone żelastwo

rodzina inteligencka

odległe probostwo

ołtarz mariacki

posiadać księstwo

Ćwiczenie 4. *Utworzyć przymiotniki od niżej podanych wyrazów.*

Prostak, Niemiec, Słowak, Turcja, Bagdad, Burgundia, Finlandia, Grenlandia, Islandia, Szwed.

Ćwiczenie 5. *Utwóżyć od niżej podanych wyrazów wyrazy zakończone na -ctwo, dztwo i uzasadnić ich pisownię.*

krętacz

nieuk

powód	prostack
świętokradzki	szlachcic
śledzić	kupiec
opat	lotnik

Ćwiczenie 6. *Utworzyć od podanych niżej wyrazów pochodne za pomocą przyrostka -stwo.*

szewc	krewn dawać
znawca	król
ojciec	ryby łowić
myśliwy	wychowawca
wykonawca	mamie tracić
członek	obżarł

Ćwiczenie 7. *Przepisać poniższe wyrazy w dwu słupkach: z zakończeniem -ctwo i -dztwo. W drugim słupku dopisać wyrazy pokrewne.*

Kupiectwo, sąsiedztwo, dowództwo, szlachectwo, województwo, świadectwo, górnictwo, pierworództwo, śledztwo, dziwactwo.

Ćwiczenie 8. *Utworzyć rzeczowniki pochodne zakończone na -ska lub -zka od danych wyrazów.*

Kolasa, bluza, wiązać, zakąsić, Tunguz, Kirgiz, krasa, dewiza, brzoza, żelazo.

Ćwiczenie 9. *Przepisać poniższe wyrazy, wpisując zakończenia -cki lub -dzki.*

Sąsie... , ryba... , inwali... , oksfor... , krzyża... , magna... , gre... , szlache... ,

Ćwiczenie 10. *Przepisz podany niżej tekst, uzupełnij wyrazy brakującymi zakończeniami. Sprawdź pisownie przy pomocy słownika ortograficznego.*

W XIII wieku Polska graniczyła od północy z plemionami pruskimi, trudniącymi się myśli..., rybołów..., łowie... i bartni.... Niekorzystne to sąsie... odbiło się na losach mieszkańców pogranicza. Prusowie pamiętali bowiem politykę Piastów,

którzy zmierzali do zagarnięcia ich ziem i wprowadzenia poddań.... Z biegiem lat potęgowała się ich niechęć. Organizowali zbrojne wyprawy. Okrutni łupieżcy grabili boga... Mazowsza. Wtedy to Konrad Mazowie... sprowadził Krzyżaków dla obrony przed pogańskimi Prusami. Księ... Mazowie... zostało wówczas zmniejszone o ziemię chełmiń..., którą książę przekazał jako lenno za obiecaną pomoc. Kiedy rycerze zakonni poczuli się pewni na nowo zagospodarowanych terenach, przy pomocy fałszer... i nieprawdziwego świade... nadania im na własność ziemi ograbili pań... polskie. Poparcia Krzyżakom udzieliło Cesar... Niemie.... Dzięki kręta..., wyrafinowanym metodom postępowania oraz okrucień..., zdobywali coraz to nowe połacie ziem pruskich. Nad Polską zawisło poważne niebezpieczeń..., ponieważ Krzyżacy usiłowali odciąć ziemie pols... od Bałtyku.

Правопис слів з великої букви

Wielkie litery piszemy na początku wyrazów, gdy oznaczają:

- 1) imiona i nazwiska ludzi: *Mikołaj Kopernik, Taras Szewczenko, Anna Kowalska* albo imiona własne zwierząt lub drzew: *Burek, Krasula, Dewajtis (dęby)* lub też imiona bogów i postaci mitologicznych: *Zeus, Apollo, Bóg, Jowisz*;
- 2) nazwy mieszkańców, części świata, krajów', prowincji lub nazwy określające przynależność do narodu, rasy i szczepu: *Europejczyk, Azjata, Polak, Ukrainiec, Krakowiak, Pozniak Murzyn, Słowianin, Marsjanin*;
- 3) przydomki, przezwiska, pseudonimy, zarówno jednowyrazowe: *Chrobry, Kruk, Mały*; tak i wielowyrazowe – *Aleksander Macedoński; Lwie Serce; Dziewica Orleańska*. Jeżeli przydomek składa się z dwóch lub więcej wyrazów, wśród których znajdują się przyimki, wówczas przyimki te piszemy małą literą: *Jan bez Ziemi, Grzegorz z Sanoka, Szymek bez Ręki*;
- 4) nazwy dynastii: *Piastowie, Jagiellonowie, Rurykowicze*;
- 5) imiona własne użyte w znaczeniu przenośnym (imię autora w znaczeniu dzieła): *Muzeum zakupiło kilka Rembrantów; Wypożyczyłam kilka Mickiewiczów*;
- 6) nazwy świąt i dni świątecznych: *Nowy Rok, Wielkanoc, Dzień Dziecka, Wigilia*;
- 7) tytuły czasopism i wydawnictw: *Gazeta Wyborcza; Kobieta i Życie*.

Wyjątek stanowią tytuły nie podlegające odmianie gramatycznej. W nich tylko pierwszy wyraz pisze się wielką literą: *Dookoła świata, Po prostu*;

8) pierwsze wyrazy tytułów dzieł literackich, dzieł sztuki, zabytków językowych, manifestów, ustaw: *Oda do młodości, Straszny dwór, Słownik języka polskiego, Pismo święte, Kodeks pracy*. Wszystkie człony wielką literą piszą się w tytułach: *Stary Testament, Nowy Testament*;

9) nazwy geograficzne i topograficzne: *Europa, Polska, Wisła, Krakowskie, Szczecin, Morze Bałtyjskie* (ale *morze Bałtyk*);

10) przymiotniki *północny, południowy, wschodni, zachodni* jeżeli stanowią część nazw geograficznych: *Ameryka Północna, Beskid Zachodni*;

11) nazwy własne państw jedno- i wielowyrazowe: *Rzeczpospolita Polska, Anglia, Ukraina; Stany Zjednoczone*;

12) nazwy planet, gwiazd, konstelacji: *Wielki Wóz, Gwiazda Polarna, Droga Mleczna*, a także *Ziemia, Słońce, Księżyc*; ale tylko w znaczeniu astronomicznym;

13) dwuwyrazowe nazwy dzielnic, ulic, placów, ogrodów, budowli, obiektów sportowych, kulturalnych czy użytkowych: *Stare Miasto, Pałac Kultury i Nauki, Dom Matejki*. Jeżeli wyraz *ulica* (*plac, ogród, budowla*) uważamy za pospolity, a chcemy tylko podkreślić samą jego nazwę w wyrazie określającym, to ten rzeczownik pospolity piszemy małą literą, nazwę zaś dużą: *ulica Nowy Świat, plac Konstytucji, kościół Świętego Piotra*;

14) jednowyrazowe i wielowyrazowe nazwy przedsiębiorstw i lokali: *Delikatesy, Fabryka Samochdów Osobowych na Żeraniu, Hotel Robotniczy*;

15) nazwy urzędów, władz, zakładów, instytucji, organizacji, towarzystw, jednostek wojskowych: *Urząd Rady Ministrów, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Uniwersytet Warszawski, Biblioteka Narodowa, Liga Kobiet, Narodowy Bank Polski*;

16) nazwy orderów i odznaczeń: *Medal za Warszawę, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski*;

Można pisać **wielką literą**:

17) nazwy pospolite w zastępstwie imion własnych postaci dzieł literackich, zwłaszcza gdy nie znamy ich nazwisk: *Hrabia, Babcia, Dziewczyna*;

- 18) nazwy uosobionych pojęć abstrakcyjnych: *Zwycięstwo, Odwaga, Zaduma*;
- 19) nazwy całości geograficznych oraz nazw okresów, epok, prądów kulturalnych: *Wschód, Północ, Bliski Wschód; Odrodzenie, Romantyzm, Młoda Polska*;
- 20) w listach prywatnych piszemy wielkimi literami wyrazy oznaczające osoby, do których się zwracamy oraz odnoszące się do nich rzeczowniki, przymiotniki i zaimki: *Pozdrawiam serdecznie Pana Profesora. Co słyhać u Waszych znajomych? Witam. Cię. Gratuluję Ci.*

Małą literą piszemy (oprócz innych nazw pospolitych):

- 1) nazwy dni, miesiące, okresów kalendarzowych, np.: *środa, marzec, karnawał*;
- 2) nazwy wydarzeń historycznych lub aktów dziejowych: *wojna światowa, bitwa grunwaldzka, umowa jałtańska*;
- 3) nazwy modlitw i nabożeństw: *pasterka, msza, litania*;
- 4) nazwy obrzędów, zwyczajów, zabaw: *sobótka, dożynki, choinka noworoczna*;
- 5) nazwy tańców: *polonez, walc, kozak*;
- 6) nazwy wytworów przemysłowych, takich jak: napoje, papierosy, owoce, samochody, autobusy, zegarki, aparaty radiowe i telewizory: *mercedes, wołga, burgund, koniak, kryniczanka*;
- 7) tytuły osób: *doktor, inżynier, magister*;
- 8) nazwy godności: *prezydent, sultan, kapitan, prezes*;
- 9) nazwy rodzajów wojska: *saper, lotnik, ułan*;
- 10) nazwy członków zgromadzeń zakonnych, bractw: *dominikanin, jezuita*;
- 11) nazwy członków społeczności wyznaniowych: *chrześcijanin, mahometanin, ewangelik*;
- 12) nazwy członków partii, stronnictw politycznych i stowarzyszeń, zespołów artystycznych: *filomata, oświęcimiak, mazowszanka*;
- 13) nazwy własne ludzi użyte w znaczeniu nazw pospolitych: *nestor (mądry starzec), krezus (bogacz), lazarek*;
- 14) nazwy mieszkańców miast i osad: *warszawianin, krakowianin, berlińczyk*;
- 15) nazwy stron świata: *wschód, zachód, północ, południe, południowy zachód*;

16) nazwy okręgów administracyjnych, tak współczesnych, jak i historycznych: *województwo mazowieckie, gmina makowska, powiat malborski*;

17) przymiotniki utworzone od nazw krajów i miejscowości, a nie będące nazwami geograficznymi: *polski, ser szwajcarski, woda kolońska*;

18) przymiotniki jakościowe (odpowiadające na pytanie jaki? który?) utworzone od imion własnych: *wieczorek mickiewiczowski, prace syzyfowe, epoka zygmuntońska*.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Przepisz nazwy części świata, oceanów, mórz, rzek, jezior, gór, dolin, pustyni, puszczy, wysp, półwyspów, zatok, kanałów i tym podobnych obiektów geograficznych, sprawdź użycie wielkich liter. Uzasadnij je pisownią.*

Europa, Atlantyk (Ocean Atlantycki), Bałtyk (Morze Bałtyckie), Wisła, Dniepr, Nizina Mazowiecka, Wyspy Owcze, Półwysep Pirenejski, Zatoka Gdańska, Kanał Bydgoski, Zalew Szczeciński, Wyżyna Lubelska, Przedgórze Sudeckie, Cieśnina Gibraltarska, Wybrzeże Kościuszkowskie, morze Bałtyk, jezioro Wigury, półwysep Hel, pustynia Sahara, wyspa Kreta, góry Atlas, Ameryka Południowa, Dolny Śląsk, Wielka Brytania, Nowa Zelandia.

Ćwiczenie 2. *Przepisz podane niżej nazwy części świata, państw, dzielnic kraju, miast i dopisz odpowiednio dobrane z ramki nazwy ich mieszkańców, przetłumacz na język ukraiński.*

Azjata, Polak, Europejczyk, Francuzka, paryżanka, Ślązaczka, warszawianin, Austriak, Amerykanka, Mazur, Mazowszanin, Afrykańczyk, Ukrainka, wrocławianin, Pomorzanie, Bułgarka
--

Polska –

Mazury –

Europa –

Wrocław –

Azja –

Bulgaria –

Francja –

Warszawa –

Paryż –

Ukraina –

Afryka –

Pomorze –

Śląsk –

Austria –

Ameryka –

Mazowsze –

Ćwiczenie 3. *Przepisz podane zdania i uzupełnij wyrazy wielkimi lub małymi literami.*

1. Stolicą ...krainy jest ...ijów, stolicą ...łoch jest ...zym, a ...rancji ...aryż.
2. Każdy ...wowianin, ...aryżanin, ...arszawianin kocha swoje miasto.
3. Półwysep ...rabski zamieszkają ...rabowie, w ...fryce mieszka dużo ...urzynów, a w ...meryce również ...ndian.
4. Pierwsze polskie pieniądze pojawiły się przed tysiącem lat. Były to srebrne ...enary, bite w mennicy księcia ...ieszka.
5. W chwilach wyjątkowo uroczystych rozbrzmiewa nad ...rakowem potężny głos dzwonu ufundowanego dla ...atedry wawelskiej przez króla ...ygmunta ...tarego.
6. Miasto ...stróg, które znajduje się na ...ołyniu, posiada wiele zabytków historycznych.
7. ...ijów, stolica ...krainy, jest jednym z najpiękniejszych miast ...uropy.
8. Niektórzy ...łosi znają język ...rancuski.

Ćwiczenie 4. *Zgodnie z odpowiednią regułą użyć małą lub wielką literę podaną w nawiasie.*

Na (k)rakowskim (p)rzedmieściu w (w)arszawie znajduje się kilka pomników. Na tle (p)ałacu (s)taszica, obecnej siedziby (p)olskiej (a)kademii (n)auk, stoi (p)omnik (m)ikołaja (k)opemika. W pobliżu (h)otełu (b)ristol ustawiono (p)omnik (b)olesława (p)rusa. Naprzeciwko (u)hcy (t)rębackiej znajduje się (p)omnik (a)dama (m)ickiewicza. Przed (u)rzędem (r)ady (m)inistrów ustawiono (p)omnik (k)sięcia (j)ózefa (p)oniatowskiego. Na (p)lacu (z)amkowym wznosi się (k)olumna (z)ygmunta.

Ćwiczenie 5. *Wypisać z tekstu nazwy własne i uzasadnić poprawność użycia w nich wielkich liter.*

Samoloty (p)olskich (l)inii (ł)otniczych utrzymują łączność z portami lotniczymi

na czterech kontynentach, przede wszystkim jednak na terenie (e)uropy. Uruchomiono regularną linię północnoatlantycką na trasie (w)arszawa – (n)owy (j)ork i (m)ontreal oraz loty czarterowy do (j)aponii i (a)ustralii. Stolica nasza ma połączenia z portami lotniczymi (a)fryki (p)ółnocnej, (a)zji (z)achodniej i (p)ołudniowo-(w)schodniej oraz (d)alekiego (w)schodu.

Ćwiczenie 6. *Przepisać zdania. Uzasadnić poprawność użycia wielkich lub małych liter ujętych w nawiasy.*

1. Przybyli z (b)iałorusi (p)olacy odwiedzili w (b)iałymstoku (l)iceum (o)gólnokształcące (i)m. (e)lizy (o)rzeszkowej i spotkali się z (d)yrektorem tej szkoły.
2. Młodzież (w)łoska chciała zorganizować spotkanie z jakimś (m)inistrem.
3. Poznałam redaktora (n)aczelnego (w)arszawskiego (miesięcznika «(l)iteratura (n)a (ś)wiecie».
4. Zwróć się z tym do kierownika swojej (b)iblioteki (n)arodowej.
5. Odczyt dla (s)zwajcarów odbył się po (a)ngielsku.
6. W dawnym (g)imnazjum uczyli (profesorowie z (u)niwersytetu.
7. Złóż podanie do (s)ekretariatu (l)iceum (e)konomicznego w (p)oznaniu.
8. Wśród mieszkańców (a)meryki jest sporo (m)urzynów i (m)ulatów.
9. W którym roku była (b)itwa (g)runwaldzka?

Ćwiczenie 7. *Ułożyć 10 zdań zawierających znane wam tytuły czasopism literackich i zawodowych.*

Ćwiczenie 8. *Zastosować niżej podane wyrazy w zdaniach.*

Wtorek, luty, karnawał, humanizm, polonez, węgierski, warszawianin, województwo mazowieckie.

Ćwiczenie 9. *Wpisać brakujące litery i uzasadnić poprawność użycia wielkich liter.*

Najmłodszym i najmniejszym z trzech ...ceanów na kuli ziemskiej jest ...cean ...ndyjski. Rozciąga się on między ...fryką, ...ntarktydą, ...ustralią, ...zją oraz ...ceanem ...tlantyckim i ...ceanem ...pokojnym, zwanym również ...acyfikiem. Poprzez ...cean

...ndyjski dokonuje się dziesięć procent przewozów morskich na kuli ..ińskiej.
Głównymi portami ...ceanu ...ndyjskiego są ...ombaj i ...alkuta w ...ndiach.

Bardzo bogaty i różnorodny jest świat roślinny i zwierzęcy ...ceanu ...ndyjskiego.

Скорочення. Крапка після цифри

Скорочення (skróty)

1. Skracamy nazwy stopni naukowych, tytuły i nazwy stanowisk. Jeśli skrót obejmuje pierwszą i ostatnią literę wyrazu, to po takim skrótzie kropki nie stawiamy, np.: *dr (doktor), mgr (magister), mjr (major)*. Jeśli zaś skrót obejmuje tylko część wyrazu, to po takim skrótzie piszemy kropkę: *inż. (inżynier), kpt. (kapitan), ks. (błądz), prof. (profesor), jun. (junior)*.

2. Skracamy również powszechnie znane takie wyrażenia, jak: *i tak dalej – itd., i temu podobne – itp., tak zwany – tzw., to znaczy – tzn., to jest – tj., na przykład – np., ciąg dalszy – cd., ciąg dalszy nastąpi – cdn.* Na końcu tych skrótów stawiamy kropkę.

3. Skracamy też nazwy monet, miar i wag, przy czym po skrótach tych kropek nie stawiamy: *zł – złoty, gr – grosz, m – metr, cm – centymetr, km – kilometr, ha – hektar, l – litr, kg – kilogram, g – gram, dkg – dekagram, t – tona.*

4. Nie stawiamy także kropek po skrótach i symbolach stosowanych w matematyce i fizyce: *cos – kosinus, sin – sinus, log – logaryfm, t – czas, s – droga, C – Celsjusza.*

5. Skracając przyimek w nazwach geograficznych używamy tylko kropek, bez żadnych dodatkowych znaków: *Kazimierz n. Wisłą, Lipsk n. Biebrzą.*

6. Skracamy również nazwy powszechnie znanych urzędów, instytucji, związków zawodowych, organizacji politycznych młodzieżowych. Skrót ten składa się z pierwszych liter poszczególnych wyrazów, stanowiących nazwę, przy czym piszemy go jak w nazwach tego rodzaju wielkimi literami. Po literach stanowiących skrót nie stawiamy kropek, jeśli wskazują one na często spotykane nazwy: *PKO (Powszechna Kasa Oszczędności), PCK (Polski Czerwony Krzyż), RP (Rzeczpospolita Polska), UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej).*

7. Umieszcza się kropki po skrótach, jeśli skrótów są dłuższe lub mało znane: *T.R.Z.Z.*

(Towarzystwo Rozwoju Ziemi Zachodnich).

8. Wyrazy: *miesiąc, godzina, rycina* skracamy w ten sposób, że przerywamy kropką wyrazy na drugiej spółgłosce bez jej zmiękczenia: *mies., godz., ryc.*

Крапка після цифри

1. Kropki stosujemy po liczebnikach porządkowych wyrażonych cyfrą, w odróżnieniu od liczebników głównych: *pod numerem 5. na 3. piętrze; wszystko to zawiera 1. księgę (pierwsza).*

2. Nie stosujemy kropki, gdy znaczenie użycia cyfry jako liczebnika porządkowego nie ulega wątpliwości. Odnosi się to głównie do dat – *22 lipca 1997 r., godzin – 10 rano*, numeracji tomów, zeszytów w opisach bibliograficznych – *t.1, s.347.*

3. Nie stosujemy kropki po liczebnikach porządkowych wyrażonych liczbami rzymskimi dla określenia dat, wieków, przydomków królewskich, numeracji tomów lub serii wydawniczych: *15. XII 1999r wiek XX, Jan II, seria V.*

4. Przy liczbach o znaczeniu liczebników porządkowych nie należy pisać końcówek przypadkowych *-ego, -go, -ej, -tych.* Należy pisać: *ul. 1 Maja, w latach trzydziestych.* Błędną jest pisownia: *ul. 1-go Maja, w latach 30-tych.*

Дефіс

Łącznik (-) używamy:

1) w przymiotnikach złożonych z wyraźnych dwóch składników znaczeniowo równorzędnych (łącznik można zastąpić łącznikiem i): *biało-czerwony, pociąg towarowo-osobowy, słownik rosyjsko-polski, kulturalno-oświatowy*, oraz przymiotniki typu *północno-wschodni, południowo-zachodni.* Wyjątki *żelazobetonowy, głuchoniemy.* Inne przymiotniki złożone piszemy bez łącznika, występują bowiem w nich przymiotniki jako człony nierównorzędne: *południowoamerykański, wschodnioniemiecki, zielonogórski, jasnoniebieski, rudawożółty.* Na podobnej zasadzie jest oparta pisownia wyrazów *rzymskokatolicki, grekokatolicki, popularnonaukowy, wysokoprocentowy, małowartościowy, lekkomyślny, pierwszoplanowy, pełnoletni.*

Piszemy rozdzielnie takie wyrażenia, w których na pierwszym miejscu występuje przysłówek, a na drugim przymiotnik lub imiesłów odmienny, określany przez ten przysłówek: *czysto naukowy, łatwo zapalny, szybko schnący, nowo wybrany, nowo odkryty. Wyjątki jasnowidzący, równobrzmiący, jednobrzmiący, równouprawniony.*

2) w wyrazach typu: *matka-ziemia, człowiek-ptak, kawiarnia-bar*, w których dwa współrzędne połączone rzeczowniki określają jedno pojęcie.

3) w nazwach miejscowości, które składają się z dwu rzeczowników: *Warszawa-Okęcie, Wrocław-Psie Pole, Skarżysko-Kamienna*. Natomiast nie stawiamy łącznika w nazwach miejscowości, jeżeli są wyrażone rzeczownikiem z przymiotnikiem: *Nowy Dwór, Saska Kępa* lub dwoma przymiotnikami: *Wysokie Mazowieckie*.

4) w przeciwstawieniach logicznych, jeżeli drugi człon jest pisany wielką literą: *nie-Polak, nie-Amerykanin*. W przeciwstawieniach logicznych, jeśli drugi człon jest pisany małą literą, piszemy **nie** razem z tym członem: *nieczłowiek, meżołnierz*.

5) w połączeniach z *niby-*, *eks-*: *niby-człowiek, eks-minister* (co nie dotyczy wyrazów takich jak: *ekspozycja, ekstradycja, nibynóżki*);

6) w wyrazach złożonych, w których występuje cyfra: *plan 5-letni, pokój 3-osobowy, banknoty 100-złotowe*.

7) w wyrażeniach złożonych w rodzaju: *dwu- i czterodniowe urlopy, 6- i 7-letnie dzieci*;

8) w parach wyrazów występujących zawsze razem: *kogel-mogel, łapu-capu, szuru-buru, pif-paf, hokus-pokus*.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. *Podane wyrazy podzielić na sylaby.*

Kolega, język, czytam, piszę, zeszyt, mleko, jarzyny, warzywa, ziemia, angielski, niemiecki, polski., japoński, podręcznik, powieść, odpowiadanie, legenda, komedia, wanna, geografia, panna, willa, oddać, matematyka, muzyka, technikum.

Ćwiczenie 2. *Z podanych niżej członów równorzędnych utworzyć i zapisać przymiotniki złożone:*

polski, francuski –

biały, czarny –

angielski, rosyjski –	żółty, zielony –
turystyczne, krajoznawcze–	jesienny, zimowy –
przemysłowy, rolniczy –	południowy, wschodni –
południowy, zachodni –	społeczne, polityczne –

Ćwiczenie 3. *Z podanych niżej rzeczowników i wyrazów z ramki utworzyć i zapisać wyrażenia. Uzasadnić użycie łącznika w przymiotnikach złożonych.*

słownik.....	obszar
granica	wydział.
spółgłoski.....	kiejrunelc
ośrodek.....	informacja

Parkowo-leśny, polsko-niemiecki, wargowo-zębowe, szkoleniowo-wypoczynkowy, matematyczno-przyrodniczy, polsko-słowacka, północo-wschodni, prasowe-radiowo-telewizyjna

Ćwiczenie 4. *Uzasadnić poprawność zastosowania łącznika w niżej podanych wyrazach.*

Książę-biskup, kawiarnia-bar, klub-kawiarnia, klasa-pracownia, kupno-sprzedaż, szpital-pomnik.

Ćwiczenie 5. *Z podanych niżej wyrazów utworzyć i zapisać przymiotniki złożone.*

(jesienny, zimowy) –
 (biologiczny i chemiczny) –
 (sosnowy i dębowy) –
 (czeski i bułgarski, i rumuński) –
 (wschodni i północny) –
 (zachodni i południowy) –
 (krajoznawczy i turystyczny, i wypoczynkowy) –

Ćwiczenie 6. *Przepisać i określić podane rzeczowniki przymiotnikami złożonymi*

utworzonymi z wyrazów w nawiasie.

Styl.....	(wczesny barok)
powstanie	(Górny Śląsk)
rodzaj	(męski osobowy)
chłód	(późna jesień)
rozprawa	(popularna naukowa)
artykuł	(historia literatury)
odblask	(jaskrawy czerwony)
las	(północne Mazury)

Ćwiczenie 7. *Do podanych niżej rzeczowników dopisać przymiotniki określające spośród następujących: 30-stopniowy, 1-majowy, 45-minutowa, 7-godzinny, 2-drzwiowa, XX-wieczny. Uzasadnić poprawność pisowni przymiotników złożonych.*

. lekcja mróz
.... pochod szafa
..... pisarz dzień pracy

Ćwiczenie 8. *Przepisać podane niżej wyrazy i wyrażenia oraz dopisać odpowiednie skróty. Uzasadnić poprawność zastosowania w nich kropek.*

kierownik –	profesor –
rok –	wiek –
dyrektor –	złoty –
doktor –	numer –
między innymi –	według –
naszej ery –	południowo –
północny –	liczba pojedyncza –
ulica –	kilogram –
na przykład –	bieżącego roku –

Ćwiczenie 9. *Przepisać i napisać cyframi wszystkie liczebniki.*

W pierwszym rzędzie siedzieli reżyser i trzech aktorów. Po drugim akcie wyszli.

Dnia piętnastego listopada tysiąc dziewięćset osiemdziesiątego piątego roku między godziną piętnastą a szesnastą odbył się koncert szopenowski w naszej szkole. Jan Kochanowski żył na przełomie piętnastego i szesnastego wieku.

Ćwiczenie 10. Przepisać podane daty i wyrażenia. Postawić brakujące kropki.

1985 03 11	w XV w
11 III 1995	na 15 stronie
ur 20 stycznia 1997 r	w 7 tomach
wyd w 1980 r	w sali nr 186 na 1 p
w godz od 13 do 14	w dniu 10 09 br

Ćwiczenie 11. Przepisać podane wyrażenia i dopisać skróty lub skrótowce. Uzasadnić poprawność użycia w nich kropek.

Polska Rzeczpospolita Ludowa –
Związek Bojowników o Wolność i Demokrację –
Bataliony Chłopskie –
Polska Agencja Prasowa –
Armia Krajowa –
Polska Kasa Oszczędności –
Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe –
Polski Czerwony Krzyż –

Перевір себе! Вправи для самоконтролю

Proszę uzupełnić brakujące litery

1. P_emek jest cię_ko chory. Od t_ech dni p_ebywa w szpitalu. P_yjaciele nie zapomnieli jednak o nim. Codziennie odwie_ają go, p_ynoszą mu upominki i w ten spos_b towa_yszą mu w jego nieszcz_ściu. Prawdziwych p_yjaci_ł poznaje się w bie_ie!

2. Zm_czeni _ałasem i ludźmi wyje_aliśmy na t_y dni w g_ry. Zat_ymaliśmy się w Zakopanem u znajomy_ gospoda_y. Pogoda była pi_kna; ani jednej _murki na niebie. Kto_ zaproponował wycie_kę. Nie wa_alismy się ani _wili. Wybu_ła jednak kł_tnia dok_d p_jść. W końcu zostaliśmy w domu. Cały czas le_eliśmy na tarasie i p_yglądaliśmy się g_rom.

3. We w_eśniu byłem w Pary_u. To fantastyczne miasto ma k_tałt koła. Le_y nad _eką. Myślę, że ka_dy pary_anin kocha swoje miasto. Tyle tam teatr_w, galerii, m_zeów i kawiarni. Tylko turyst_w jest za du_o. Są w_ędzie, ruchliwi jak p_czoły. No cóż , nie ma r_zy bez kolc_w. Oczywiście p_esłałem moim rodzicom i kole_ankom pozdrowienia i _yczenia z Pary_a.

4. Wysyłam wam widok_wkę z podró_y. Zwiedzieliśmy już Stany _jednoczone. To ogromny kraj, stwo_ony przez p_edstawicieli r_żnych narod_w: _lochów, _nglików, _iemców, _olaków, i wielu innych. Są wśr_d nich reprezentanci niemal ka_dej religii. W _meryce mie_ka równie _l_dność _urzyńska; mieszkają równie _ind_nie.

Teraz jeste_my we Włó_ech. _łosi są bardzo weseli. Spotkaliśmy tutaj _ymianina, któ_y opowiadał wiele ciekawy__eczy o swoim mie_cie. _ęstował nas pyszną _erbatą. Po raz pierwszy jedliśmy włoskie o_echy we _łoszech. Zostaliśmy na noc, ponieważ zepsuły nam się _amulce w samo_odzie.

5. Dawno, dawno tem_, na wzgó_u nad Wisł_, kr_l Krak wybudował gr_d. Nazwał go Krakowem. Pod zamkiem była gł_boka jama. Którego_ dnia zamie_kał w niej stra_ny potw_r. Porywał bydło, a nawet lu_i i z_adał zarówno jedny_ jak i drugich. Kr_l postanowił pro_ić o pomoc mie_kanców. Najlep_y pomysł, jak zabić smoka miał _ewc Dratewka. W nocy wyp_ał skór_ barana siark_ i smolą i postawił go p_ed bramą. Rano smok zoba_ył barana i zjadł go. Nagle po_uł, że coś mu pali wnet_ności. Żeby uga_ić pragnienie, wypił p_ł Wisły i p_kł. Szewc Dratewka zrobił z jego sk_ry buty dla kr_lewny, a potem o_enił się z ni_. Wesele było hu_ne. I ja tam byłem, mi_d i wino piłem, a co widzia_em, to opowiedzia_em.

6. Mój brat jest znanym piosenkarzem. Często występuje na estradzie całego świata. Był już z koncertami w Mongolii, na Wyspach Karaibskich i w Zairze. Śpiewa zawsze smutne piosenki o miłości i tym ujmuje sobie młode dziewczyny, które szaleją za nim. W zeszłym roku pojechał do Stanów Zjednoczonych i odniósł tam olbrzymi sukces. Występował nawet przed prezydentem Ameryki, który pogratulował mu kariery i wspaniałego głosu.

7. Architektura jest sztuką świadomego kształtowania otoczenia człowieka. We wszystkich okresach historii architektura odpowiada potrzebom gospodarki domu, miasta, kraju. Uwzględniła jego możliwości finansowe i poglądy na świat. Zadaniem architekta jest stworzenie projektu domu, ogrodu, wnętrza, czy elementów wyposażenia. Do najbardziej znanych dzieł należą na przykład piramidy egipskie, Wawel w Krakowie, czy wieżowce w Stanach Zjednoczonych.

8. Maria jest przyjaciółką Piotra. Mieszka w Japonii. Już dawno się nie widzieli. W Boże Narodzenie chcą się spotkać w Polsce u koleżanki Piotra, Moniki. Monika jest bardzo wykształcona i dużo podróżuje. Wróciła właśnie z Afryki. Widziała tam piękne zwierzęta i zabytki. Mużka jednak szybko wrócić, ponieważ ciężko się rozchorowała. Ośmiej była już na lotnisku.

9. Szanowny Panie Profesorze!

Dziękuję bardzo Panu Profesorowi za list i pozdrowienia. Cieszę się bardzo, że Pan Profesor pamiętał o mojej pracy na temat wspólczesnej literatury i zechciał mi przesłać kilka cennych uwag.

W sobotę skończyłem wrócić moją pracę i teraz mam więcej czasu. Postanowiłem trochę odpocząć. W niedzielę obejrzałem film Kieślowskiego „Biały”. Zauważyłem, że ten reżyser. Powinien Pan Profesor obejrzeć ten film. Mogłbym podyskutować o tym filmie z Panem Profesorem, kiedy się spotkamy z początkiem nowego roku akademickiego. Przesyłam Panu Profesorowi recenzję filmu, którą sam napisałem i opublikowałem w lokalnym dzienniku. Co Pan Profesor o niej sądzi?

Jeszcze raz dziękuję Panu Profesorowi za pami_ć. Proszę pozdrowić ode mnie pańską żonę.

10. Adam Mickiewicz – to wielki poeta polski, jeden z najwi_kszych poet_w _wiata. Urodził si_ 24 grudnia 1798 r. w Zaosiu pod Nowogr_dkiem, zmarł 26 listopada 1855 r w Konststynopolu. Poemat Adama Mickiewicza „Pan Tadeusz”, kt_ry ukazał się dr_kiem w roku 1834, jest wielk_ epopej_ narodow_, szczytem Mickiewiczowskiego realizmu. Inne ważniejsze _twory A.Mickiewicza: „Grażyna”, „Konrad Wallenrod”, cykl liryk_w „Sonety krymskie”, poemat dramatyczny „Dziady”.

Dyktanda

1. Może zaczęło się to wszystko poprzedniej zimy, w biurze nowojorskiego muzeum, a może dziesięć lat wcześniej, na małej wysepce pośrodku Oceanu Spokojnego. Moglibyśmy i teraz przybić do tej samej wysepki, gdyby wiatr nie zniósł nas dalej na południe. Przed oczyma mej wyobraźni zjawiły się poszarpane brzegi, rdzawe góry, zielona dżungla spływająca do morza i smukłe palmy, które powiewają wzdłuż wybrzeża. Ujrzałem przed sobą wąską dolinę otwierającą się ku morzu i przypomniałem sobie dokładnie, jak co wieczór siedzieliśmy tam samotnie na plaży i patrzyliśmy na to samo bezbrzeżne morze. Znajdowałem się wówczas w podróży poślubnej. Zajmowaliśmy się kolekcjonowaniem wszelkiego rodzaju stworzeń, pogańskich bożków i innych szczątków prastarej kultury.

2. Aby zrozumieć dokładnie, na czym polega potrzebna do życia funkcja oddychania, przyjrzyjmy się, jakie narządy ją spełniają. Zobaczymy, z jakich kołek składa się ten ważny mechanizm cudownej maszyny. Jeżeli spojrzymy na rysunek przedstawiający ogólny schemat układu oddychania, od razu zauważymy, jak długą drogę musi przebyć powietrze, zanim dotrze do płuc. A właśnie płuca są głównym narządem oddychania – wchłaniania świeżego powietrza i wypuszczania zużytego.

3. Republika Wenecka, założona w połowie V wieku, w końcu X wieku uzyskała niezależność państwową. Przez swe pogodne położenie miała możliwości utrzymywania kontaktów handlowych z całym niemal światem. Okręty Wenecjan przyływały do wybrzeży egipskich, północnej Afryki i Sycylii. Przebiegli kupcy weneccy szybko spostrzegli, że wyroby ze szkła stają się w ówczesnym świecie cenniejsze od złota. Republika po wyprawie krzyżowej stworzyła na wyspie Murano, leżącej na lazuruwej lagunie Morza Adriatyckiego, ośrodek szklarzy, darząc rzemieślników wieloma przywilejami. W XIV – XVII wieku szklarze z wyspy osiągnęli najwyższy w historii szczyt umiejętności i sztuki szklarskiej.

4. Jerzyk jest najszybszym – w locie poziomym – ptakiem świata. W jednej minucie ptak długości osiemnastu centymetrów przebywa odległość równą dziesięciu tysiącom swej długości. Jerzyk dosłownie żyje w powietrzu. Wątle nóżki służą tylko do przyczepiania się. Z ziemi z trudem startuje, odbijając się końcami skrzydeł, często jednak w ogóle nie może dać sobie rady. Znalezionego w tej sytuacji ptaka najlepiej jest śmiało wyrzucić w powietrze. Istnieją podejrzenia, że – przynajmniej niekiedy – nawet sypia w locie. Unosząc się z niezmierną szybkością, jerzyk łowi muchówki i ważki.

5. Beskidy i Podhale są ojczyzną górali. W dawnych czasach górale trudnili się niemal wyłącznie pasterstwem, obecnie wielu z nich oprócz hodowli zajmuje się uprawą roli. Główną gałęzią gospodarki góralskiej jest jednak wciąż hodowla zwierząt domowych, zwłaszcza owiec. Owce wypasają się na halach, czyli łąkach góralskich. Wypasu pilnuje starszy baca, który ma do pomocy młodych pasterzy – juhasów. Powszechnie znane są piękne, barwnie haftowane serdaki góralskie z owczej wełny.

6. Pozornie bezduszny, chłodny a nieprzytulny kamień od wieków znany był ze swoich właściwości leczniczych. Od najdawniejszych czasów szlachetne i półszlachetne kamienie występowały w charakterze amuletów leczniczych. Ametyst na przykład odświeża umysł, topaz hamuje krwotoki i skótecznie koi wszelkie zaburzenia psychiczne. Musimy złożyć należyty hołd pięknej perle, ona to bowiem, rozpuszczona

w kwasie cytrynowym albo w wytrawnym winie, służyła do toastów ku chwale wielkich ludzi. Wiemy, że Kleopatra wzniosła puchar z perłową nalewką na cześć Antoniusza.

7. Jeszcze pytanie, czy znajdę nubkę do rozniecania ognia. Sucha trawa nie chciała chwycić, drobno cięte trociny tak samo nie. Wyszukałem stare, spróchniałe drzewo, wygarnąłem z niego odrobinę próchna i roztarłem je na mąkę, wysuszyłem na słońcu. Następnie posypałem na panewkę pistoletu. Trzask spuszczonego kurka i iskra! Dmuchałem: wąty, niebieskawy płomynek. Dołożyłem suchych gałęzi. Płomień urósł do wysokości człowieka, huczał zwycięsko. Posiadanie ognia jakby rozszerzyło moje spojrzenie na świat. Napełniło mnie otuchą.

8. Wielki Mur Chiński jest jednym z najznakomitszych dokonań budowlanych wszech czasów. Jego pierwsze odcinki powstały około VI wieku p.n.e. Mur chronił Chiny przed najeźdźcami z równin mongolskich. Umieszczono w nim w regularnych odstępach wieże strażnicze i bramy. Na szczycie na wysokości 8 metrów biegła kamienna droga, którą w razie zagrożenia kawaleria chińska ruszała przepędzić wroga. Wielki Mur był także drogą transportu. Wił się, wznosząc i opadając, wśród gór, pustkowi i moczarów. Wzniesiono go na kamiennych fundamentach, a przestrzeń między zbudowanymi z cegieł ścianami wypełniono ziemią. W ciągu wieków kilkakrotnie go przebudowywano. Ostatecznie budowę zakończono w XVI wieku. Do naszych czasów zachowało się około 2400 km muru, choć w okresie świetności liczył ponad 7600 km długości. Mur Chiński jest największą budowlą, jaką kiedykolwiek wzniosły ludzkie ręce. Jest jedyną budowlą ziemską widoczną z kosmosu. Został wpisany na listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Przyrody UNESCO.

9. Jabłko. Żaden owoc nie ma tak starej tradycji jak jabłko. Jabłko było jedynym zakazanym owocem w rajskim ogrodzie.

W mitologii też nie obyło się bez jabłka. Złote jabłko niezgody z napisem „Najpiękniejszej” rzuciła na weselu między biesiadników bogini Eris. Boginie: Hera,

Atena i Afrodyta wyciągnęły dłonie, by chwycić owoc. Każda z nich uważała, że tylko jej należy się ten tytuł. Spór miał rozstrzygnąć Parys. Hera obiecała mu władzę, Atena – sławę, a Afrodyta – najpiękniejszą kobietę za żonę. Rywalizacja zakończyła się zwycięstwem Afrodyty, a spełnienie przez nią obietnicy danej Parysowi stało się przyczyną wojny trojańskiej, która prawdopodobnie miała miejsce w XII wieku p.n.e. Wydarzenia te opisał w „Iliadzie” Homer. Tytuł dzieła pochodzi od Ilionu – dawnej nazwy Troi. Zwycięstwo w wojnie trojańskiej zawdzięczają greccy wojownicy niezwykłemu pomysłowi Odyseusza. Zaproponował on zbudowanie drewnianego konia i umieszczenie w jego wnętrzu wojowników, którzy umożliwiliby dostanie się do miasta. Konia zostawiono przed murami Troi w nadziei, że mieszkańcy miasta przyjmą go jako dar dla Ateny. Tak się też stało. Oto co potrafi spowodować jedno jabłko.

Jabłko jest też jednym z symboli władzy królewskiej.

Ojczyzną dzikich gatunków jabłoni są Chiny lub Azja Środkowa. Stamtąd dotarły one do Europy i podbijały po kolei państwa w strefie klimatu umiarkowanego. Taki klimat odpowiada im najbardziej. W tropikach jabłka są niedobre, ponieważ w gorącym klimacie szybko tracą wodę i jędrność.

Jabłko wspaniale działa na krążenie krwi, ułatwia też przyswajanie wapnia przez organizm. Jabłka możemy spożywać przez cały rok pod różnymi postaciami, jednak przetwory z nich, chociaż równie smaczne, nie są już tak wartościowe

10. Krzysztof Kolumb był przekonany o kulistości Ziemi. Na tej podstawie wnioskował, że jeżeli wypłynie z Europy w kierunku zachodnim, to dopłynie do wschodnich wybrzeży Azji i w ten sposób znajdzie drogę morską do Indii. Projekt swojej wyprawy przedstawił w 1484 r. na dworze portugalskim, ale nie uzyskał poparcia dla swojego pomysłu. Zwrócił się więc z prośbą do władców Hiszpanii. Po długich namowach dwór hiszpański wyraził zgodę na zorganizowanie kosztownej i niebezpiecznej podróży. Hiszpanie liczyli, że przywiezione z Indii przyprawy korzenne i złoto z nawiązką zwrócą koszty wyprawy.

3 VIII 1492 r. Kolumb na czele trzech statków odpłynął od wybrzeży Hiszpanii. Nie przypuszczał, że między Europą a Azją istnieje inny kontynent. Po wielomiesięcznej

podróży przez ocean wreszcie ujrzał ląd. Była to jedna z wysp Ameryki Środkowej. Kolumb jednak sądził, że dotarł do Indii. Ten wielki żeglarz do końca życia był przekonany, że podczas swoich wypraw odkrył wschodnie wybrzeże Indii, a nie Amerykę. Spotkanych tam tubylców nazwał Indianami. Od tej pory tak nazywamy rdzennych mieszkańców tego kontynentu.

11. Pierwszy znaczek pocztowy pojawił się w roku 1840, w Wielkiej Brytanii i przedstawiał popiersie królowej Wiktorii. Do najcenniejszych znaczków należą te wydawane w Gujanie Brytyjskiej (Ameryka Południowa) od 1850 roku. Jeden z nich wydrukowany w roku 1856 jest najślawniejszym znaczkiem świata. Istnieje tylko jeden taki egzemplarz, owiany licznymi legendami i niezwykłymi historiami. Odnalazł go w 1873 roku dwunastoletni uczeń z Dermerary w Gujanie, przeglądając przechowywane na strychu listy rodzinne. Kolor i cena znaczka spowodował, że nazwano go purpurową jednocentówką. Nie był i nie jest to znaczek efektowny. Ponadto jest lekko uszkodzony. Znaczek ten drukowany był jako kwadratowy, obecnie ma obcięte cztery rogi.

Бібліографія

1. Andrasik U., Markowska E., Szurowska B. Wielka księga ortografii i gramatyki. Bawię się i uczę. Wydawnictwo MAK, 2019. 144 s.
2. Basse M, Łuczak B. Nowy słownik ortograficzny języka polskiego. Toruń, 2019. 320 s.
3. Kozak K., Pyzik J. Ćwiczenia z gramatyki funkcjonalnej języka polskiego dla cudzoziemców. Część I. Czasownik. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1994. 250s.
4. Kuztelski B., Kuztelska G. Najnowszy słownik ortograficzny języka polskiego. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2019. 304 s.
5. Kwiecień M.I. Uczę się ortografii. Wydanie pierwsze. Warszawa: Nowe Wydawnictwo Warszawskie, 1993. 320 s.
6. Lipińska E., Dąbrowska E.G. Kiedyś wrócisz tu... Kraków: Universitas, 2000. 350 s.
7. Nowak J. Uczę się ortografii. Warszawa: Nowe Wydawnictwo Warszawskie, 2002.

8. Pasięka M. Język polski dla cudzoziemców. Ćwiczenia dla początkujących. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2001. 293 s.

Интернет-джерела

9. Słownik języka polskiego. Zasady pisowni i interpunkcji. [Електронний ресурс].

Режим доступу: <http://sjp.pwn.pl/zasady/Podstawowe-zasady-pisowni-polskiej>.

10. Zasady ortograficzne języka polskiego. Ortografia polska. [Електронний ресурс].

Режим доступу: jezyk-polski.pl/zasady-ortograficzne.

11. Błędy ortograficzne. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://blendy.pl/bledy-ortograficzne>